

KOTOUTUMISEN SEURANTAA PORVOOSSA

Maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakkaiden kokemuksia
kotoutumisestaan asiakkuuden loppuvaiheessa

Teija Tuoriniemi
Opinnäytetyö, syksy 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja kasvatusalan suuntausvaihtoehto
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tuoriniemi, Teija. Kotoutumisen seuranta Porvoossa. Maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakkaiden kokemuksia kotoutumisestaan asiakkuuden loppuvaiheessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu, syksy 2014, 60 sivua, 1 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Porvoon maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakkaiden kokemuksia kotoutumisestaan asiakkuuden loppuvaiheessa. Tutkimuksessa kartoitettiin asiakkaiden ja heidän lastensa kotoutumista ja tuen tarvetta siinä vaiheessa, kun he olivat siirtymässä maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudesta yleisten sosiaalipalveluiden piiriin. Tavoitteena oli saada esille asiakkaiden kokemuksia niin, että Porvoon maahanmuuttajapalvelut voivat hyödyntää tutkimustuloksia kotouttamistyönsä kehittämisessä.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmin. Aineistonkeruumenetelmänä oli puolistrukturoitu haastattelu. Tutkimusta varten haastateltiin 12 Porvoon maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakasta. Kysymysten avulla pyrittiin kartoittamaan heidän arjessa selviytymistään, rasismi- ja syrjintäkokemuksia, yhteiskunta- ja palvelujärjestelmätietoutta, lasten kotoutumista, kielikoulutusta, harrastuksia, kotoutumista helpottaneita ja vaikeuttaneita tekijöitä sekä asiakkaiden onnistumisen kokemuksia ja vahvuuksia.

Tuloksista kävi ilmi, että kotoutuminen on hyvin yksilöllistä. Suurimpia vaikeuksia oli ollut Suomeen luku- ja kirjoitustaidottomina tulleilla pakolaisasiakkailta. Kotoutumista vaikeuttavana tekijänä tuli esille erityisesti suomen kielen vaikeus. Tutkimuksen tulosten mukaan haastateltujen lapset olivat kotoutuneet hyvin Suomeen ja oppineet suomen kieltä. Porvoon maahanmuuttajapalveluiden omankielisiä päivystyksiä pidettiin tärkeinä ja monet kokivat tarvitsevansa jatkossakin omankielisiä palveluita. Tukea toivottiin jatkossa muun muassa lasten kasvatukseen, suomen kielen oppimiseen ja työnhakuun liittyvissä asioissa. Tuloksista nousi esille myös haastateltujen voimakas halu saada lisää tietoa suomalaisesta palvelujärjestelmästä.

Asiasanat: maahanmuuttajat, pakolaiset, maahanmuuttajatyö, kotouttaminen, kotoutuminen, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Tuoriniemi, Teija. The monitoring of the integration in Porvoo. The immigrant services refugee customers' experiences of their integration. 60 p., 1 appendix. Language: Finnish. Diaconia University of Applied Sciences, autumn 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the thesis was to find out refugee customers' experiences of their integration in immigrant services in Porvoo. The thesis was about mapping the customers and their children's integration and the need of support. The clients were at the time transferred from the immigrant services to the general social services. The aim was to bring forward the customers' experiences so that the immigrant services can develop the research results in their work.

The thesis was carried out as qualitative research. The material of research was collected by interviewing 12 refugee clients. Questions helped to clarify their everyday survival, experiences of racism and discrimination, the knowledge of society and services, integration of their children, language training, hobbies, integration-related factors, their strengths and experiences of success.

The study results show that the integration is very individual. The main difficulties had been with illiterate refugee customers. An integration complicating factor was the difficulty to learn the Finnish language. Interviewed refugees' children were very well integrated into Finland and they had learned the Finnish language. The services in their own language were important and services are needed in the future also. Support was hoped for in the future for example with parenting, the Finnish language learning and job searching. The study results indicate also that they have a strong desire to know more of the Finnish society and services.

Keywords: immigrants, refugees, immigrant work, integration, qualitative research

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010).....	8
2.2 Porvoon maahanmuuttajapalvelut ja kotouttamisohjelma 2013–2017	11
2.3 Valtion kotouttamisohjelma – Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015.....	14
2.4 Maahanmuuttohallinto Suomessa	15
2.5 Suomen maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka	16
3 KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET.....	19
3.1 Maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä.....	19
3.2 Aikaisemmat tutkimukset.....	22
4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET	25
5 AINEISTON KERUU JA ANALYYSIMENETELMÄT	27
6 TUTKIMUSTULOKSET	29
6.1 Taustatiedot ja koulutustaso	29
6.2 Arjen taidot.....	29
6.3 Kokemukset syrjinnästä ja rasismista	30
6.4 Tietämys suomalaisesta palvelujärjestelmästä.....	31
6.5 Lasten kotoutuminen ja harrastukset.....	33
6.6 Kielitaito, koulutus ja työllistyminen	34
6.7 Sosiaaliset verkostot ja harrastukset.....	36
6.8 Kokemus omasta kotoutumisesta ja tuen tarpeesta.....	37
6.9 Onnistumisen kokemukset ja omat vahvuudet.....	39
7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	40
8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	43
LÄHTEET	50
LIITE 1. KYSYMYSLOMAKE	54

1 JOHDANTO

Euroopan unioni on ollut vuodesta 2008 lähtien historiansa syvimmässä lamassa. EU-alueen sisäinen liikkuvuus on ollut laman seurauksena huomattavan vilkasta viime vuosina ja Eurooppaa koettelevasta talouskriisistä huolimatta myös pakolaisvirta EU-maihin on entisestään lisääntynyt. Afrikasta ja Lähi-idästä tulevien pakolaisten rantautuminen EU-alueelle on koko Euroopan yhteisölle ongelmallinen poliittinen kysymys. Eurooppaan pyrkijät ylittävät Välimeren henkeään uhaten, ja YK:n mukaan Euroopan maiden tulisivat toimia asiassa nykyistä enemmän yhteistyössä. Välimerellä pitäisi tehdä enemmän venepakolaisten pelastamiseksi ja heille olisi tarjottava laillisia vaihtoehtoisia keinoja tulla Eurooppaan. YK:n mukaan jäsenmaat voisivat myös myöntää humanitaarisia viisumeja, joiden avulla pääsisi matkustamaan turvallisesti hakemaan turvapaikkaa. (Launikari 2013, 157–158.; Tuohinen 2014.; Väkiparta 2014.)

YK:n pakolaissopimus solmittiin vuonna 1951, jolloin elettiin maailmansotien jälkeistä aikaa. Tuolloin sadat tuhannet eurooppalaiset olivat joutuneet jättämään kotinsa. Syntyi inhimillinen, hädässä oleville ihmisille suojelua ja turvaa takaava sopimus. Tällä hetkellä, sotien siirryttyä Euroopan unionin ulkopuolelle, Eurooppa näyttää unohtaneen sopimuksen alkuperäisen tarkoituksen ja keskittyy rakentamaan muureja rajoilleen. Tulisi kuitenkin muistaa, että turvapaikan hakeminen on ihmisoikeus. 96 prosenttia maailman pakolaisista on muualla kuin Euroopassa. He eivät tule tänne, jos ei ole pakko. Kiintiöpakolaisjärjestelmä on yksi turvallinen väylä tulla Eurooppaan. Neljätoista EU-maata ottaa vastaan vain noin neljä tuhatta pakolaista vuosittain YK:n kiintiöpakolaisjärjestelmän kautta. Se on hyvin pieni osuus maailman 45 miljoonasta pakolaisesta. (Väkiparta 2014.)

Myös Suomeen suuntautunut muutto on ollut viime vuosina huomattavassa kasvussa. Suomessa asuva ulkomaalaisväestö on lähes kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Vuonna 2000 Suomessa asui noin 92 000 ja vuonna 2010 noin 168 000 ulkomaan kansalaista. Arvioidaan, että vuoteen 2020 mennessä ulkomaankansalaisten määrä on noin 330 000 henkeä ja 2030 jo noin 500 000 henkeä. Maahanmuutonsyyt ovat monipuolistuneet, jos verrataan 1990-lukuun, jolloin maahanmuutto perustui pääasiassa humanitaarisiin syihin. Suomeen muutetaan nykyisin yhä useammin perhesiteiden, työn ja opiskelun perusteella. Monikielisyys, monikulttuurisuus sekä arvojen ja tapojen monimuotoisuus

ovat tulevaisuudessa yhä enemmän osa suomalaista yhteiskuntaa. (Valtion kotouttamisohjelma 2012, 4.)

Samaa kehitystä on nähtävissä myös Porvoossa, jonne osa maahanmuuttajista tulee avioliiton tai työvoiman liikkuvuuden myötä. Suurin maahanmuuttajaryhmä Porvoossa ovat Venäjän ja entisen Neuvostoliiton sekä Viron kansalaiset, joihin sisältyvät myös inkerinsuomalaiset paluumuuttajat perheineen. Porvoo on ottanut vastaan pakolaisia vuodesta 1988 lähtien noin 25–30 henkilöä vuosittain. Pakolaistaustaisen väestön osuus Porvooon maahanmuuttajista on tällä hetkellä noin yksi kolmasosa. Väestörekisteriin ulkomaan kansalaisiksi merkittyjen henkilöiden lisäksi Porvoossa asuu noin 400 Suomen kansalaisuuden saanutta, maahanmuuttajataustaista henkilöä. Kansalaisuutta voi hakea kuuden vuoden ja pakolaiset neljän vuoden yhtäjaksoisen maassa asumisen jälkeen. (Porvoo-ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Päivitys 2013–2017, 4.)

Suoritin Diakonia-ammattikorkeakoulun moninaisuus ja monikulttuurisuus -harjoittelun Porvooon maahanmuuttajapalveluissa syksyllä 2013. Heidän asiakkaistaan suurin osa on turvapaikanhakuprosessin kautta oleskeluluvan ja pakolaisstatuksen saaneita henkilöitä sekä kiintiöpakolaisia. Harjoittelun aikana heräsi keskustelu kotoutumisen seurannan kehittamisestä ja sovimme, että suoritan työyhteisöt ja kehittäminen -opintokokonaisuuden harjoittelun samassa paikassa. Päätimme, että suunnittelen yhteistyössä maahanmuuttajatyön päällikön, sosiaalityöntekijän ja perhetyöntekijän kanssa kotoutumisen seurantalomakkeet, joiden tarkoituksena on systematisoida maahanmuuttajien kanssa tehtävää työtä ja helpottaa asiakkaiden kotoutumisen seurantaa. Lomakkeiden avulla myös yleisten sosiaalipalveluiden ohjaajilla on mahdollisuus saada tietoa asiakkaikseen tulevien maahanmuuttaja-asiakkaiden sen hetkisestä tilanteesta ja tuen tarpeesta. Samantapaista kotoutumisen seurantaa on tehty aikaisemmin ainakin Jyväskylässä. Sovimme myös opinnäytesyhteistyöstä, jonka tarkoituksena oli selvittää maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakkaiden omaa kokemusta kotoutumisestaan ja tuen tarpeestaan. Hyödynsin aineiston keräämisessä harjoittelussa suunnitellun kotoutumisen seurantalomakkeen loppuvaiheen kysymyksiä.

Rajasin tutkimuksen koskemaan noin 3–5 vuotta, eli virallisen kotouttamisajan Suomessa asuneita maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakkaita. Halusin selvittää heidän omaa kokemustaan kotoutumisestaan ja tuen tarpeestaan siinä vaiheessa kun he siirtyvät

maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudesta yleisten sosiaalipalveluiden piiriin. Tätä vaihetta voidaan kutsua eräänlaiseksi nivelvaiheeksi. Kotoutumisesta puhuttaessa tarkoitetaan useimmiten lakisääteistä kotoutumisaikaa, joka voi olla kolme tai maksimissaan viisi vuotta. Tänä aikana maahan muuttaneella on oikeus joko TE- toimiston tai kunnan järjestämiin kotoutumispalveluihin. Novitskyn (2013, 167) mukaan kotoutuminen on kuitenkin todellisuudessa jatkuvaluontoinen prosessi, jonka kestoa ei voida tarkkaan määrittellä, vaikka oikeus lakisääteisiin kotoutumispalveluihin päättyykin.

Kotoutumisen seuranta on tärkeää, jotta maahanmuuttajien kanssa työtä tekevät tahot saavat tietoa kotouttamistoimien vaikuttavuudesta. Sen avulla on mahdollista saada tietoa, joka auttaa työn kehittämisessä ja oikeanlaisen tuen tarjoamisessa. Kotoutumisen seuranta on nostettu myös yhdeksi painopistealueeksi valtion kotouttamisohjelmassa. Muita valtion kotouttamisohjelman painopistealueita ovat yhteisö ja perhe kotoutumisen edistäjinä, maahanmuuttajien asema työmarkkinoilla, kotoutumiskoulutus, maahanmuuttajanaiset, lasten ja nuorten kotouttaminen, kansainvälistä suojelua saavien kuntaan sijoittaminen sekä väestöryhmien myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen. Kotouttamisen, kotoutumisen ja hyvien etnisten suhteiden edistämisen kokonaisvaltaista seuranta varten on Työ- ja elinkeinoministeriön toimesta kehitetty myös järjestelmä, jossa tarkastellaan maahanmuuttajien elinolosuhteita, maahanmuuttajien omia kokemuksia kotoutumisesta sekä julkista palvelujärjestelmää suhteessa maahanmuuttajaväestön palveluiden tarpeeseen. (Valtion kotouttamisohjelma 2012, 5–7.)

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyöni teoreettisena viitekehystenä toimii Laki kotoutumisen edistamisestä (1386/2010). Kotouttamislaki ohjaa kuntien kotouttamistyötä. Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta tuli voimaan vuonna 1999 (493/1999, VN 280/2006). Kotouttamislain uudistumisen tarve voimistui, kun maahanmuutto Suomeen jatkoi kasvuaan. Uusi laki kotouttamisen edistämiseksi (1386/2010) astui voimaan 1.9.2011. Uuden lain keskeisenä tavoitteena on saattaa kotouttamistoimenpiteet ja - palvelut kaikkien niitä tarvitsevien maahanmuuttajien saataville oleskelun perusteesta riippumatta. Kaikille Suomeen asettuville ihmisille annetaan perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista sekä mahdollisuus tietoja ja taitoja selvittävään alkukartoitukseen. (Saukkonen 2013a, 88–89.)

2.1 Laki kotoutumisen edistamisestä (1386/2010)

Kotoutumisen edistämistä koskevan lain (1386/2019) 1§:ssä kerrotaan lain tarkoituksesta. Lain tarkoituksena on tukea ja edistää kotoutumista ja maahanmuuttajan mahdollisuutta osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Lain tarkoituksena on lisäksi edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien kesken. (Laki kotoutumisen edistamisestä 1386/2010.)

Lain 2.§:ssä määritellään seuraavia käsitteitä:

- 1) **Kotoutumisella** tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.
- 2) **Kotouttamisella** tarkoitetaan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla.
- 3) **Maahanmuuttaja** on Suomeen muuttanut henkilö, joka oleskelee maassa muuta kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten myönnettyllä luvalla tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity taikka jolle on myönnetty oleskelukortti.

- 4) **Sosiaalisella vahvistamisella** tarkoitetaan maahanmuuttajalle suunnattuja toimenpiteitä hänen elämäntaitojensa parantamiseksi ja syrjäytymisensä ehkäisemiseksi.
- 5) **Monialainen yhteistyö** on eri toimialojen viranomaisten ja muiden tahojen yhteistyötä.
- 6) **Erityisiä toimenpiteitä tarvitsevalla** tarkoitetaan maahanmuuttajaa, joka tarvitsee tehostettuja kotouttamistoimenpiteitä erityisesti sairauden, vamman tai muun syyn vuoksi alentuneen toimintakyvyn, iän, perhetilanteen, luku- ja kirjoitustaidottomuuden tai muun vastaavan syyn perusteella. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Lain mukaan jokainen muuttaja on oikeutettu alkukartoitukseen sosiaalitoimistossa tai TE-toimistossa. Alkukartoitus tehdään kaikille työnhakijoiksi ilmoittautuville ja toimeentulotukea hakeville maahanmuuttajille sekä niille muuttajille, jotka itse pyytävät alkukartoitusta. Alkukartoituksen perusteella kotoutumiseen tukea tarvitseville tehdään kotoutumissuunnitelma, johon kirjataan koulutus ja muu tuki, jota maahanmuuttaja tarvitsee työllistyäkseen ja osallistuakseen suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotoutumissuunnitelman mukainen toiminta kestää noin kolme vuotta, joissain tapauksissa viisi vuotta. Sinä aikana maahanmuuttaja saa työttömyysturvan tai toimeentulotuen suuruista tarveharkintaista kotoutumistukea, kunnes hän pääsee töihin tai toimeentulo järjestyy muulla tavoin. Laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee kotoutumisen keskeisiksi päämääriksi tarpeellisen kieli- ja ammattitaidon, työelämään pääsyn sekä maahanmuuttajan mahdollisuuden ylläpitää omaa kieltään ja kulttuuriaan. (Turtiainen 2013, 192.)

Kotoutumisen edistämistä koskevan lain (1386/2019) 17.§:ssä kerrotaan myös kotoutumissuunnitelmasta ja sen laatimisesta aiheutuvista velvollisuuksista muun muassa seuraavaa:

Kotoutumissuunnitelman laatineen kunnan tai työ- ja elinkeinotoimiston on aktiivisesti tarjottava maahanmuuttajalle tämän kotoutumissuunnitelmaan sisältyviä toimenpiteitä ja palveluja käytettäviksi osoitettujen määrärahojen rajoissa.

Maahanmuuttajan on noudatettava suunnitelmaansa sekä hakeuduttava ja osallistuttava säännöllisesti kotoutumissuunnitelmaan sisältyvään suomen tai ruotsin kielen opetukseen ja muihin suunnitelmassa sovittuihin toimenpiteisiin ja palveluihin.

Jos maahanmuuttaja kieltäytyy ilman pätevää syytä kotouttamissuunnitelman laatimisesta, sen tarkistamisesta tai osallistumasta kotouttamissuunnitelmassa yksilöidysti sovitettuun toimenpiteeseen, hänen oikeuttaan kotoutumistukena maksettavaan etuuteen voidaan rajoittaa siten kuin työttömyysturvalaissa (1290/2002) säädetään tai alentaa siten kuin toimeentulotuesta annetussa laissa säädetään. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Laki kotouttamisen edistämiseksi (1386/2010) noudattaa pääpiireiltään Euroopan unionin yhteisiä peruseriaatteita maahanmuuttajien kotouttamispolitiikalle, joiden mukaan:

1. Kotouttamisen tulisi olla kaksisuuntainen prosessi, jossa sekä maahanmuuttajat, että jäsenvaltioiden asukkaat joustavat.
2. Kotouttamiseen kuuluu EU:n perusarvojen kunnioittaminen.
3. Työllistyminen on tärkeä osa kotouttamisprosessia. Maahanmuuttajien tulisi osallistua vastaanottavan yhteiskunnan toimintaan.
4. Maahanmuuttajille tulisi tarjota perustietoja vastaanottavasta yhteiskunnasta, sen historiasta ja kielestä.
5. Koulutuksen avulla maahanmuuttajista ja heidän lapsistaan voi tulla aktiivisia ja menestyksekkäitä yhteiskunnan jäseniä.
6. Kotouttamisen perusedellytyksenä on, että maahanmuuttajat voivat käyttää julkisia ja yksityisiä palveluja ilman syrjintää.
7. Maahanmuuttajien ja muiden jäsenvaltioiden kansalaisten kanssakäyminen on tärkeä osa kotouttamista. Esimerkiksi kohtauspaikat, kulttuurien välinen vuoropuhelu, maahanmuuttajien kulttuurista annettava opetus sekä elinolojen parantaminen kaupunkialueilla lisäävät maahanmuuttajien ja jäsenvaltioiden kansalaisten keskinäistä vuorovaikutusta.
8. Maahanmuuttajilla täytyy olla oikeus noudattaa kulttuuriinsa kuuluvia perinteitä ja harjoittaa uskontoaan, joka taataan Euroopan unionin perusoikeuskirjassa, ja tätä oikeutta on kunnioitettava, huomioiden, ettei muita eurooppalaisia oikeuksia loukata tai lain-säädäntöä rikota.

9. Kotoutumista voidaan tukea antamalla maahanmuuttajien osallistua demokratiakehitykseen ja kotouttamispolitiikan ja -toimien suunnitteluun erityisesti paikallisesti.

10. Kotouttamispolitiikkoja ja toimia tulisi valtavirtaistaa kaikilla politiikanaloilla, sekä viranomaisten, että julkisten palvelujen tasolla.

11. Kotouttamiselle on määritettävä selkeät tavoitteet, indikaattorit ja arviointijärjestelmät, joilla yhtäläistetään politiikkaa, arvioidaan kotouttamisen edistymistä ja tehostetaan tiedonvaihtoa. (Handbook on Integration for policy-makers and practitioners 2010, 159–160.)

Laki kotouttamisen edistämiseksi (1386/2010) on tärkein maahanmuuttajien kotoutumista koskeva laki, jota kunnat soveltavat maahanmuuttajatyössään. Kunnalla on myös yleinen sekä yhteensovittamisvelvollisuus kotouttamisen järjestämisessä. Kunnalla tulee olla voimassa oleva kotouttamissuunnitelma, jonka suunnitteluun on osallistunut myös muut kunnan kotouttamistoimenpiteitä järjestävät tahot. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 8–9.) Myös Porvoolla on oma kotouttamisohjelmansa joka on suunniteltu monialaisessa yhteistyössä muiden maahanmuuttajien kanssa työtä tekevien yhteistyötahojen kanssa.

2.2 Porvoon maahanmuuttajapalvelut ja kotouttamisohjelma 2013–2017

Porvoon maahanmuuttajapalveluissa työskentelee maahanmuuttajatyön päällikkö, sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä ja etuuskäsittelijä sekä kolme maahanmuuttajataustaista kulttuuriavustajaa/tulkkia. Asiakkaat ovat pääasiassa kiintiöpakolaisia ja turvapaikanhakuprosessin kautta pakolaisstatuksen saaneita. Maahanmuuttajapalveluiden asiakkaila on mahdollisuus saada omankielistä neuvontaa arabian, englannin, kinyaruandan ja burman kielillä, muissa tapauksissa työntekijät tilaavat tulkin asioimistulkikeskuksesta. Päivystyksiä järjestetään kolmena päivänä viikossa. Lisäksi maahanmuuttajapalveluiden etuuskäsittelijällä on päivystys kerran viikossa. Maahanmuuttajapalveluiden tehtäviin kuuluu kuntaan sijoitettavien ja itsenäisesti muuttavien pakolaisten vastaanotto, perhedytys suomalaiseen yhteiskuntaan ja maahanmuuttajien sosiaalityö, jonka tarkoituksena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista. (Porvoon ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Päivitys 2013–2017, 10.)

Kiintiöpakolaisten maahan tulon valmisteluun ja vastaanottoon liittyy paljon eri vaiheita ja tehtäviä kuten asunnon järjestäminen, vastaanotto lentokentällä ja uuteen asuntoon saattaminen, kotikäynnit, toimistotapaamiset sekä info-tilaisuudet yhteistyössä TE-toimiston, KELAn ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa. Lisäksi annetaan informaatiota heidän oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan Suomessa. Perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä huolehtivat, että perheen tuleva asunto on asianmukaisessa kunnossa ja että siellä on peruskalustus. Pakolaisten saavuttua he opastavat esimerkiksi kerrostalossa asumiseen, kodinkoneiden käyttöön ja järjestyssääntöihin. Tehtäviin kuuluvat myös tiedottaminen muun muassa terveydenhuoltoon, kouluun ja päiväkotiin tulossa olevista pakolaisista. Perhetyöntekijät tekevät myös kotikäyntejä ja perehdyttävät maahanmuuttajat lähiympäristöön, kauppoihin, terveystaloihin ja kouluihin. Alkuvaiheeseen liittyy paljon erilaista neuvontaa, järjestelyä ja keskustelua. Monille asiakkaille suomalainen sosiaaliturva on aivan uudenvuodenlainen asia. Sosiaaliturvan kokonaisuuden selittäminen, KELA:n etuuksien vireille paneminen ja toimeentulotukipäätösten tekeminen kuuluvat myös maahanmuuttopalvelujen tehtäviin. (Porvoon ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Päivitys 2013–2017, 11–12.)

Maahanmuuttajapalvelut tekevät yhteistyötä eri viranomaisten ja kolmannen sektorin yhteistyökumppaneiden kanssa. Työikäisille maahanmuuttajille sosiaalityöntekijä laatii yhteistyössä TE-toimiston virkailijan kanssa henkilökohtaisen kotoutumissuunnitelman, johon kirjataan henkilön koulutus- ja työhistoriaa, kielitaito sekä heidän ammatillisia toiveitaan Suomessa. Työvoiman ulkopuolelle jääville, kuten työkyvyttömille, vanhukille ja kotiäideille maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijä tekee alkuhaastattelun jälkeen kotoutumissuunnitelman. Myös koululaisille voidaan tehdä kotoutumissuunnitelma yhteistyössä koulun henkilökunnan kanssa. Siihen kirjataan esimerkiksi lapsen tai nuoren aiempaa koulutustaustaa, toiveita ja tuen tarvetta koulunkäyntiä ja harrastuksia koskien, uskonnon, suomen kielen ja äidinkielen opetuksen järjestämistä sekä käytäntöjä koulun ja kodin väliselle yhteistyölle. Asiakkaiden kotoutuminen on hyvin yksilöllistä. Osa heistä ei tarvitse juurikaan maahanmuuttajapalveluiden apua ensimmäisen kolmen vuoden jälkeen. Osalla asiakkuus siirtyy vähitellen maahanmuuttopalveluiden piiristä aikuissosiaalityön sekä lapsi- ja perhetyön puolelle. (Janina Svaetichin, henkilökohtainen tiedonanto 12.11.2013.)

Syksyllä 2011 Porvoossa nimitettiin työryhmä päivittämään Porvoon kotouttamisohjelmaa vuodelta 2006 vastaamaan uuden lain velvoitteita. Porvoon kotouttamisohjelman

tavoitteena on myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen eri väestöryhmien välillä, maahanmuuttajien, järjestöjen ja viranomaisten välisen vuoropuhelun lisääminen sekä maahanmuuttajien tasavertaisen osallistumisen turvaaminen yhteiskunnan toimintaan. Porvooseen muuttava maahanmuuttaja saa perustietoaineiston suomalaisesta yhteiskunnasta saatuaan oleskeluluvan tai rekisteröidessään oleskeluoikeutensa poliisilla tai rekisteröidessään kotikunta- ja henkilötietojaan maistraatissa. Näiltä viranomaisilta he saavat sisäasiainministeriön tuottaman Perustietoa Suomesta -oppaan, jota on julkaistu eri kielillä. Henkilökohtaista ohjausta ja alkukartoitusta tarvitsevat henkilöt ohjautuvat joko maahanmuuttaja- tai TE-toimiston palveluihin. (Porvoon ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Päivitys 2013–2017, 8–10.)

Suurin maahanmuuttajaryhmä Porvoossa ovat Venäjän ja entisen Neuvostoliiton sekä Viron kansalaiset, joihin sisältyvät myös inkerinsuomalaiset paluumuuttajat perheineen. Pakolaistaustaisen väestön osuus Porvoon maahanmuuttajista on tällä hetkellä noin yksi kolmasosa. Väestörekisteriin ulkomaan kansalaisiksi merkittyjen henkilöiden lisäksi Porvoossa asuu noin 400 Suomen kansalaisuuden saanutta henkilöä, joilla on maahanmuuttajatausta. Kansalaisuutta voi hakea kuuden vuoden ja pakolaiset neljän vuoden yhtäjaksoisen maassa asumisen jälkeen. (Porvoon ohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Päivitys 2013–2017, 4.)

TAULUKKO 1. Ulkomaan kansalaiset Porvoon väestörekisterissä 31.12.2013

Viro	451
Venäjä ja ent. Neuvostoliitto	211
Vietnam	126
Ruotsi	111
Thaimaa	95
Myanmar	75
Kongo	51
Irak	49
Saksa	39
Iso-Britannia	38
Puola	27
ent. Serbia ja Montenegro	26
Norja	23
Nepal	22
Bosnia-Hertsegovina	21
Yhdysvallat	21
Turkki	21
Kiina	21
Romania	21
Serbia	17
Filippiinit	17
Ei kansalaisuutta/tuntematon	79
Ulkomaalaiset yhteensä	1870

2.3 Valtion kotouttamisohjelma – Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015

Valtioneuvosto hyväksyi valtion kotouttamisohjelman 7.6.2012. Kotoutumisen seuranta on myös nostettu yhdeksi painopistealueeksi valtion kotouttamisohjelmassa. Muita painopistealueita ovat yhteisö ja perhe kotoutumisen edistäjinä, maahanmuuttajien asema työmarkkinoilla, kotoutumiskoulutus, maahanmuuttajanaiset, lasten ja nuorten kotouttaminen, kansainvälistä suojelua saavien kuntaan sijoittaminen sekä väestöryhmien myönteisen vuorovaikutuksen edistäminen. Kotouttamisen, kotoutumisen ja hyvien etnisten suhteiden edistämisen kokonaisvaltaista seurantaa varten on kehitetty järjestelmä,

jossa tarkastellaan maahanmuuttajien elinolosuhteita, maahanmuuttajien omia kokemuksia kotoutumisesta sekä julkista palvelujärjestelmää suhteessa maahanmuuttajaväestön palveluiden tarpeeseen. (Valtion kotouttamisohjelma 2012, 5-7.)

2.4 Maahanmuuttohallinto Suomessa

Sisäministeriö vastaa maahanmuuttopolitiikan sekä maahanmuuttoon ja kansalaisuuteen liittyvästä lainsäädännön valmistelusta. Sen tehtävänä on myös edustaa Suomea maahanmuuttoasioissa Euroopan unionissa ja kansainvälisessä yhteistyössä. **Maahanmuuttovirasto** toimii sisäministeriön alaisuudessa. Maahanmuuttovirasto myöntää oleskeluluvat ensivaiheessa, käsittelee turvapaikkahakemukset, ohjaa vastaanottokeskuksissa tehtävää työtä, päättää käännättämiseen ja karkottamiseen liittyvistä asioista, vastaa kansalaisuushakemusten käsittelystä sekä muukalaispassien myöntämisestä. **Poliisi** valvoo ulkomaalaislain noudattamista. Poliisi ottaa myös vastaan ulkomaalaisilta tulevat lupahakemukset, selvittää turvapaikanhakijoiden henkilöllisyyden ja matkareitin, myöntää jatko-oleskeluluvat sekä ottaa vastaan EU-kansalaisten rekisteröintejä. Poliisin tehtävänä on myös panna täytäntöön karkotus ja käännytyspäätöksiä. **Rajavartiolaitos** valvoo maahantuloa ja maasta poistumista sekä suorittaa passintarkastukset. Sen tehtävänä on myös selvittää yhdessä poliisin kanssa turvapaikanhakijan henkilöllisyys ja matkareitti. Se tekee myös viisumipäätöksiä tarvittaessa rajalla. (Sisäasiainministeriö/Maahanmuuttohallinto i.a.)

Ulkoasiainministeriö vastaa viisumiasioita. Suomen ulkomaan edustustot vastaanottavat kansalaisuusilmoituksia ja myöntävät viisumeita sekä oleskelulupahakemuksia. **Työ- ja elinkeinoministeriö** johtaa kotouttamisasiota. Yhteistyössä sisäministeriön kanssa työ- ja elinkeinoministeriö tarkkailee työvoiman maahanmuuton määriä ja rakennetta ja kehittää työssä tarvittavia seurantavälineitä. **Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten** maahanmuuttoyksiköiden vastuulla on alueellisesti maahanmuuttoon, kotouttamiseen ja hyviin etnisiin suhteisiin liittyvät tehtävät. **Opetus- ja kulttuuriministeriö** kehittää maahanmuuttajien koulutusta eri koulutusasteilla. Opetusministeriön tehtäviin kuuluvat myös maahanmuuttajien kulttuuriin, uskontoon, liikuntaan ja nuorisotyöhön liittyvät asiat. **Opetushallitus** hoitaa maahanmuuttajien koulutukseen liittyvis-

tä asioista ja ulkomaisten tutkintojen tunnustamisesta. **Sosiaali- ja terveysministeriö** pyrkii edistämään maahanmuuttajien hyvinvointia, terveyttä ja kotoutumista. Sosiaali- ja terveysministeriölle kuuluvat maahanmuuttajien toimeentuloon liittyvät asiat ja sen tehtäviin kuuluu myös kehittää sosiaali- ja terveystalvveluja niin, että niissä otetaan huomioon maahanmuuttajien tarpeet. **Kunnat** järjestävät kunnassa vakinaisesti asuville maahanmuuttajille kunnan perustalvvelut samoin kuin muillekin kuntalaisille. Kuntien tulee myös päättää itsenäisesti kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanotosta. Monet kunnat määrittelevät maahanmuuttajien kotouttamisen periaatteet omista kotouttamisohjelmissaan. **Vähemmistövaltuutetut** edistävät etnisten ulkomaalaisten ja etnisten vähemmistöjen asemaa, oikeusturvaa ja yhdenvertaisuutta sekä hyviä etnisiä suhteita Suomessa. Vähemmistövaltuutetun tehtäviin kuuluu myös raportoida kansallisesti ihmiskauppaan liittyvissä asioissa. **Kansalaisjärjestöt** tarjoavat erilaisia talvveluita ja antavat neuvontaa sekä apua turvapaikanhakijoille. He tekevät osaltaan omaa kotouttamistyötään. Lainvalmistelussa ja maahanmuuttopolitiikan kehittämisessä hyödynnetään kansalaisjärjestöjen maahanmuuttoasioihin liittyvää asiantuntemusta. (Sisäasiainministeriö/Maahanmuuttohallinto i.a.)

2.5 Suomen maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka

Suomi ei ole koskaan ollut maailmanlaajuisten muuttoliikkeiden keskeinen kohdema. Suomen itsenäisyyden aikana sellainen maahanmuutto, jolla olisi ollut pysyviä yhteiskunnallisia vaikutuksia, oli pitkään vähäistä. Suomalainen politiikka ei ole myöskään erityisemmin kannustanut muuttoa Suomeen. Oleskeluluvan saaminen on ollut vaikeaa ja ulkomaalaisen oikeuksia yhteiskunnassa on rajoitettu monin eri tavoin. Suomeen muuttaneista suuri osa on ollut paluumuuttajia Ruotsista sekä Suomen kansalaisten kanssa avioituneita ulkomaalaisia. (Saukkonen 2013b, 86–87.)

Nopeasti kasvava talous houkutteli 1800-luvun lopulla Suomeen Länsi- ja Keski-Euroopasta pääomasijoittajia, kauppiaita, eri alojen ammattilaisia sekä työläisiä. Kun Suomi itsenäistyi 1917, täällä asui noin 6000 venäläistä. Venäjän vallankumouksen jälkeen Suomeen tuli Venäjältä pakolaisia ja vuonna 1922 heitä arvioitiin olevan noin 33000. Ensimmäiset pakolaiset sitten 1990-luvun alkupuoliskon jälkeen otettiin vastaan Chilestä vuoden 1973 sotilasvallankaappauksen jälkeen. Pakolaisia tuli Suomeen myös 1970-luvun lopulla Vietnamista maan ajauduttua konfliktiin Kiinan kanssa. Muuttoliike

kiihtyi myös 1990-luvulla, kun presidentti Mauno Koiviston aloitteesta inkerinsuomalaisille ja inkeriläisille siirtolaisille myönnettiin oikeus palata Suomeen. 1990-luvulla Suomeen tuli myös paljon pakolaisia Somaliasta, sillä vuonna 1991 Somaliassa alkoi sisällissota. Suomeen somalialaisia on tullut vähän yli 5000 henkeä. Suomi päätti 1988 ensimmäistä kertaa vuosittaisesta pakolaiskiintiöstä, joka on ollut vuodesta 2001 lähtien 750 henkilöä. Turvapaikanhakijoiden määrä on kuitenkin ollut viime vuosikymmeninä pakolaiskiintiötä suurempi. Esimerkiksi vuosina 2006–2010 turvapaikkaa haki Suomesta 17 710 henkilöä, eniten vuonna 2009, 5910 henkilöä. Vuonna 2010 myönteisen turvapaikka päätöksen sai Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan 1 784 henkilöä. Vertailun vuoksi todettakoon, että ajanjaksolla 2006–2010 Ruotsiin saapui 141050 turvapaikanhakijaa ja Ruotsin pakolaiskiintiö 2009 oli 1900 henkilöä. (Saukkonen 2013b, 86–87; Rätty 2002, 82–89.)

Suomalainen kotouttamispoliittinen linjaus vastaa pitkälti multikulturalistista toimintaohjetta, jota noudatettiin Alankomaissa 1980- ja 1990-luvuilla. Sen tavoitteena oli maahanmuuttajien sijoittuminen yhteiskuntaan niin, ettei heidän tarvitse luopua kulttuuristaan ja kielestään. Kansainvälisesti vertailtuna Suomen maahanmuuttopolitiikka näyttää Ruotsin ohella Euroopan multikulturalistisimpana. Multikulturalistisen maahanmuuttopolitiikan tarkoituksena on edistää avoimuutta ja suvaitsevaisuutta yhteiskunnallisessa ilmapiirissä. Suomen kotouttamispolitiikan lähtökohtana on myös ollut ajatus siitä, että kotoutuminen on kaksisuuntaista. Ajatuksena on myös se, että koko suomalaisen yhteiskunnan ja kantaväestön tulisi oppia elämään uudessa tilanteessa, johon liittyy ennemminkin monimuotoisuus kuin yhdenmukaisuus. Kotouttaminen on jo pitkään ollut Suomessa poikkihallinnollista toimintaa, johon ovat osallistuneet erityisesti sisäministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö sekä ympäristöministeriö. Julkisen sektorin lisäksi myös kolmannella sektorilla, kuten eri järjestöillä ja yhdistyksillä on merkittävä rooli kotoutumisen edistämiseksi. (Saukkonen 2013b, 92–97.)

Suomen Siirtolaisinstituutin johtaja Ismo Söderling on kritisoinut Suomea maahanmuuttopolitiikan puuttumisesta, sillä Suomessa ei ole tällä hetkellä edes maahanmuuttoministeriä. Euroopassa ja etenkin Ruotsissa vaatimukset kuitenkin voimistuvat siitä, että kaikkien EU-maiden pitäisi kantaa vastuuta pakolaisista ja ottaa heitä vastaan tasapuolisesti. Pakolaisista uusin ryhmä on syyrialaiset. Uudenmaan ELY-keskuksen maahanmuuttopäällikkö Husein Muhammedin mukaan heille on löytynyt hyvin kotikuntia

Suomesta, erityisesti pääkaupunkiseudun kunnista. Sen sijaan esimerkiksi kongolaisia pakolaisia monet kunnat eivät halua. Tällä hetkellä kunnat voivat päättää itsenäisesti siitä, ottavatko he pakolaisia vastaan ja mistä maista. Muhammedin mukaan samat puolueet tekevät valtion tasolla päätöksiä pakolaisten vastaanottamisesta ja sen jälkeen päättävät kunnissa siitä, että pakolaisia ei oteta vastaan kuntaan. Muhammedin mukaan kuntien kiristynyt talous on joissain kunnissa vähentänyt kiinnostusta ottaa pakolaisia. Kunnille pakolaisista maksettavia kotoutuskorvauksia on syyrialaisien lisäksi lisäkiintiön vuoksi kuitenkin päätetty korottaa. Hänen mielestään Suomeen tulee melko vähän pakolaisia verrattuna muuhun Eurooppaan eikä hän myöskään usko, että Suomen tämän hetkinen noin tuhannen pakolaisen vuosikiintiö tulee merkittävästi kasvamaan lähivuosina. Muhammed ei myöskään usko, että pakolaispolitiikkaa onnistutaan EU:n tasolla yhtenäistämään, siten että pakolaisia otettaisiin vastaan eri maihin entistä tasapuolisemmin. (Heikura 2014.)

3 KESKEISET KÄSITTEET JA AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

3.1 Maahanmuuttoon liittyviä käsitteitä

Maahanmuuttaja on henkilö, joka muuttaa maasta toiseen. Kyseessä on yleiskäsite, joka koskee kaikkia eri perustein muuttavia henkilöitä. Esimerkiksi EU:n alueella maahanmuuttajia ovat niin pakolaiset kuin EU:n kansalaisetkin. (Ihmisoikeudet.net i.a.)

Turvapaikanhakija on henkilö, joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Pakolaisaseman hän saa siinä tapauksessa, että hänelle myönnetään turvapaikka. YK:n pakolaissopimuksen mukaisen pakolaisstatuksen saa henkilökohtaisen vainon perusteella vain pieni osa turvapaikanhakijoista. Sen sijaan turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan humanitaarisin perustein tai suojelutarpeen perusteella. Suomessa turvapaikkaa voi hakea heti rajalta tai maahantulon jälkeen poliisilta. (Ihmisoikeudet.net i.a.)

Vuonna 2012 Suomeen tuli yhteensä 3 129 turvapaikanhakijaa. Ruotsi vastaanotti 43 900 turvapaikanhakijaa, joka on 70 % koko Pohjoismaiden turvapaikanhakijoiden määrästä. Norjan vastaava luku oli noin 9 800 hakijaa ja Tanskan noin 6 200. Suomessa vuonna 2012 yhteensä 1 600 turvapaikanhakijaa sai myönteisen oleskelulupapäätöksen. (Sisäasiainministeriö 2012, 10.)

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolle YK:n pakolaisjärjestö UNHCR on myöntänyt pakolaisaseman ja jolle on myönnetty maahantulolupa pakolaiskiintiön puitteissa. Kiintiöpakolaiset tulevat usein pakolaisleireiltä. Suomen pakolaiskiintiö on ollut 750 henkilöä vuodesta 2001 lähtien. Maansisäinen pakolainen on joutunut jättämään kotinsa, mutta hän ei ole lähtenyt kotimaastaan. Suomi päätti kasvattaa vuoden 2014 pakolaiskiintiötä Syyrian pitkittyneet konfliktin vuoksi. Suomi ottaa vuonna 2014 yhteensä 500 syyrialaispakolaista, vakiintuneen 750 henkilön lisäksi. Pakolaiskiintiöön valitaan ensi sijassa pakolaisia, joilla on suurin suojelun ja uudelleen sijoittamisen tarve. (Ihmisoikeudet.net i.a.; Maahanmuuttovirasto i.a.)

Kotouttaminen on osa useiden valtion ja kuntien viranomaisten työtä. Kotouttamistoi-
mien tavoitteena on, että Suomeen muuttanut henkilö tietää yhteiskunnalliset oikeutensa ja velvollisuutensa sekä tuntee olevansa tervetullut jäsen suomalaisen yhteiskuntaan. Kotouttamista ohjaa laki kotouttamisen edistämisestä (Sisäministeriö/Kotoutuminen i.a.)

Kotouttamistoiminta on jaettavissa kolmeen tasoon: sosiaaliseen, tiedolliseen ja toiminnalliseen. **Sosiaaliseen tasoon** kuuluvat sellaiset toiminnot, joiden tavoitteena on maahanmuuttajien psykososiaalinen vahvistaminen, kuten henkilökohtainen sosiaalinen tuki. Tällainen toiminta mahdollistaa maahanmuuttajan sosiaalisten verkostojen luomisen sekä vertaisryhmien muodostumisen. **Tiedolliseen tasoon** kuuluu kielitaidon ja yhteiskuntataitojen ja työllistymisedellytysten kehittäminen. **Toiminnallinen taso** sisältää muun toiminnan, joka voi olla esimerkiksi erilaiset kerhot, liikuntaryhmät ja virkistysleirit. Kuntien ja seurakuntien lisäksi monet yhdistykset ja järjestöt järjestävät toimintaa, palveluja, kursseja ja neuvontaa maahanmuuttajille. (Mikkonen 2005, 59.)

Vuoden 2012 alusta lukien maahanmuuttajien kotouttamisasioiden valmistelu on siirtynyt sisäministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle. Jotta maahanmuuttaja sopeutuu uuteen yhteiskuntaan ja voi osallistua aktiivisesti uuden kotimaansa elämään, täytyy hänen omaksua uusia tietoja, taitoja ja toimintatapoja. Osa maahanmuuttajista kotoutuu helposti, toiset taas tarvitsevat sopeutumiseen enemmän aikaa ja tukipalveluita. Suomen tai ruotsin kielen taito ja tieto suomalaisesta yhteiskunnasta ovat tärkeitä edellytyksiä kotoutumiselle. Pakolaiset ja turvapaikanhakijat saattavat usein haaveilla paluusta lähtömaahansa vielä vuosien ajan saapumisen jälkeen. Usein he kuitenkin joutuvat muuttamaan asennettaan kotoutumista kohtaan vuosien kuluessa, kun he huomaavat, etteivät voikaan palata kotiinsa niin nopeasti kuin olivat ajatelleet. (Sisäministeriö/Kotoutuminen i.a.; Mikkonen 2005, 58–59.)

Kotoutuminen on jatkuva kahdensuuntainen prosessi, joka edellyttää sitoutumista niin maahanmuuttajalta itseltään kuin vastaanottavalta yhteiskunnalta. Maahanmuuttajien tulisi saada kokemus siitä, että he ovat pysyvä, yhdenvertainen ja tervetullut osa suomalaista yhteiskuntaa. Tärkeää olisi, että maahanmuuttajat pääsisivät mahdollisimman pian Suomeen muuton jälkeen hankkimaan tarvittavaa kielitaitoa ja tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta. Kokemus osallisuudesta ja oikein mitoitettujen kotouttamistoimien merkittävässä asemassa kotoutumisprosessin onnistumisessa. Kotoutumisen kannalta tärkeää on myös myönteinen asenneilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan. (Valtion kotouttamisohjelma 2012, 4.)

Kotoutuminen on myös moniulotteinen prosessi, joka sisältää uusiin asioihin ja toimintatapoihin tutustumista ja vanhan, ennestään tutun jättämistä. Maahanmuuttajan hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti se, miten hyvin hän tulevaisuudessa löytää itselleen sopi-

van tasapainon kahden kulttuurin välillä. Alkuvaiheessa, joka voi kestää useamman vuoden, on maahanmuuttajilla yleensä suuret odotukset ja toiveet uuteen asuinmaahan sopeutumiseen. Uuden asuinmaan tavat, kieli ja toimintamallit kiinnostavat tuossa vaiheessa eniten. Myös ystävyyssuhteiden solmiminen valtaväestön edustajiin ensimmäisinä vuosina näyttäisi vaikuttavan positiivisesti. Vasta tämän alkuvaiheen jälkeen, kun maahanmuuttaja on asettunut, akkulturaatioon liittyvä stressi ja vieraantumisen tunteet vahvistuvat. Akkulturaatioprosessi on molemminpuolinen, sillä maahanmuutto ja eri kulttuurien välinen kanssakäyminen vaikuttavat myös valtaväestön edustajiin. (Schubert 2013, 64–65.)

Akkulturaatio tarkoittaa Berryn (1989) mukaan sitä muutosprosessia, joka alkaa yksilöiden ja ryhmien välillä, kun eri kulttuurien jäsenet ovat kontaktissa toisiinsa. Jatkuvasa kontaktissa kumpikin osapuoli muuttuu niin yksilö- kuin ryhmätasollakin. Akkulturaatioasenne kuvaa yksilön asennetta kahden kulttuurin kanssa elämiseen. Asenteessa on kysymys siitä, kuinka paljon yksilö haluaa säilyttää omaa kulttuurista perinnettään ja identiteettiään, sekä sen, miten paljon hän haluaa olla tekemisissä ja kontaktissa valtaväestön edustajien kanssa. Kanadalainen psykologi John Berry on kehittänyt mallin, joka kuvaa akkulturaatioprosessia. Malli sisältää neljä erilaista akkulturaatiostrategiaa: assimilaatio, separaatio, integraatio ja marginalisaatio. (Schubert 2013, 65.)

Assimilaatiossa ihminen luopuu omasta kulttuuri-identiteetistään. Tässä strategiassa yksilö luopuu aikaisemmasta kulttuurisesta identiteetistään ja hänen ensisijaisena tavoitteena on sulautua valtaväestöön. **Separaatiossa** yksilö haluaa pitää kiinni ainoastaan omasta kulttuuri-identiteetistään ja elää elämänsä erillään valtaväestöstä. **Integraatiossa** yksilö haluaa säilyttää omaa kulttuuria elämässään, mutta samalla myös tutustua valtakulttuuriin ja olla osa sitä. **Marginalisaatiossa** eli syrjäytymisessä yksilö ei halua säilyttää omaa kulttuuriaan eikä myöskään koe pystyvänsä kiinnittymään valtakulttuurin elämäntyyliin. Syrjäytymisvaarassa ovat erityisesti nuoret, jotka eivät omaksu vanhempiensa kulttuuritaustaa, mutta eivät myöskään pääse sisälle valtakulttuuriin. Yksilö ei välttämättä käytä vain yhtä näistä toimintatavoista, vaan toimintatapa voi vaihdella ajan ja elämäntilanteen mukaan. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajien akkulturaatioasenteet vaihtelevat myös elämänalueiden mukaan. Esimerkiksi yksityiselämässä oma kulttuuri on vahvemmin esillä kuin työpaikalla. (Schubert 2013, 66.; Rätty 2002, 127.)

Toive oman kulttuurin säilyttämisestä

		Kyllä	Ei
Kontaktin tarve valtaväestöön	Kyllä	Integraatio	Assimilaatio
	Ei	Separaatio	Marginalisaatio

KUVIO 1. Akkulturaatiostrategiat John Berryn mukaan. (Schubert 2013, 65.)

3.2 Aikaisemmat tutkimukset

Työ- ja elinkeinoministeriö on julkaissut 23.10.2013 ensimmäisen kotoutumisen kokonaiskatsauksen, jonka tavoitteena on ollut kotoutumisen, kotouttamisen ja etnisten suhteiden seurantajärjestelmän mukaisesti kerätä yhteen eri osa-alueille määriteltyjen indikaattoreiden mukaiset tiedot ja arvioida näiden ja muiden viimeaikaisten tutkimusten ja selvitysten perusteella kotoutumisen kehitystä ja nykytilaa. Seurannan tarkoituksena on ollut luoda yleiskuvaa koko yhteiskunnan kehityksestä ja maahanmuuttajien mahdollisuuksista osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan. Raportissa tarkastellaan lisäksi tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä eri väestöryhmien välistä vuorovaikutusta. Seurantajärjestelmän indikaattorit on jaettu 11 osa-alueeseen: julkiseen palvelujärjestelmään, kielitaitoon, koulutukseen ja osaamiseen, sosio-ekonomisiin tekijöihin, terveyteen, kantaväestön ja maahanmuuttajien välisiin suhteisiin, työmarkkinoille ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen, turvallisuuteen, syrjimättömyyteen ja maahanmuuttajien kokemukseen kotoutumisestaan. Katsauksen tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa päätöksentekoon ja erityisesti kotouttamispolitiikan kehittämiseen. (Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2013, 6–7.)

Riku Perhoniemi ja Inga Jasinskaja-Lahti Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitokselta ovat tehneet kaksivaiheisen seurantatutkimuksen vuosina 1997–2004. Tutkimukseen osallistui 457 vuonna 1997 pääkaupunkiseudulla asunutta maahanmuuttajaa. Heidän kotoutumistaan seurattiin kahdella eri postikyselyllä seitsemän vuoden välein. Tutkimuksen tulosten mukaan maahanmuuttajien kotoutuminen oli edistynyt. Myös kielitaito oli kehittynyt melko hyväksi ja työllistyminen lisääntynyt. Maahanmuuttajien erot henkisessä hyvinvoinnissa olivat myös kaventuneet. Maahanmuuttajien integroitumishalu suomalaiseen yhteiskuntaan oli pysynyt voimakkaana seurantajakson aikana,

mutta halu sulautua valtaväestöön oli taas oleskeluajan edetessä vähentynyt. Merkkinä maahanmuuttajien integraatiosta voitiin tutkimuksen mukaan pitää suurta syntyperäisten suomalaisten ystävien määrää ja myös sitä, että he pystyivät samaan aikaan pitämään kiinni omasta etnisestä identiteetistään ja omiin kulttuurisiin perinteisiin kuuluvista perhearvoistaan. Myönteistä oli myös se, että työttömyys, taloudelliset vaikeudet, terveysongelmat ja sosiaalinen syrjäytyminen eivät juuri olleet kasautuneet seurantaan osallistuneilla maahanmuuttajilla. Kotoutumisen nähtiin kuitenkin olevan varsin hidas prosessi. Tutkimuksessa useat tekijät olivat osoittautuneet tärkeiksi maahanmuuttajien onnistuneelle kotoutumiselle. Henkistä sopeutumista edistivät työn saaminen, taloudellinen hyvinvointi ja suomen kielen oppiminen sekä sosiaaliset verkostot ja niiltä saatu tuki. Syrjintäkokemukset taas vaikeuttivat henkistä sopeutumista. (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 97–98.)

Reet Mammon on tutkinut maahanmuuttajien kotoutumista väitöskirjassaan ”Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa”. Tutkimus sisälsi kvantitatiivisen kahden vuoden seurantatutkimuksen ja kvalitatiivisen sopeutumisen tutkimuksen seurantavaiheessa. aineisto koostui kolmen etnisen ryhmän edustajista, joita olivat afganistanilaiset, kurdit ja venäläiset. Mammonin mukaan kotoutuminen uuteen yhteiskuntaan on yksilöllinen ja mahdollisesti pitkään prosessi, johon vaikuttavat yksilön itsensä lisäksi hänen kulttuurinen taustansa sekä suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevat asenteet. Yksilö tarvitsee selviytyäkseen omien sisäisten voimavarojensa lisäksi sosiaalista tukea. Koherenssin tunteeseen vaikuttavat useat tekijät, kuten omin voimin pärjääminen, koulumestys, selkeät urasuunnitelmat, työpaikan saanti, tyytyväisyys työpaikkaan sekä yhteiskunnallinen arvostus. (Mammon 2010, 10–13.)

Mammonin tutkimuksen tulosten mukaan tutkittavien koherenssin tunteen vahvuuteen tai heikkouteen vaikuttaa maahanmuuttajan lähtömaan kulttuuritausta. Naisten koherenssin tunne oli vahvistunut ja miesten pysynyt ennallaan. Sopeutumistutkimus toi esille yhdeksän osa-aluetta, joihin maahanmuuttajat kokivat sopeutuneensa kotoutumisprosessissa: muutto Suomeen, suomen kielen opiskelu, sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan, rasismien ja syrjäyttämisen kohtaaminen, sosiaalinen tukiverkosto, oma kulttuuri, työ ja koulutus, vapaa-aika ja harrastukset sekä minäkäsitys. Tutkimuksen mukaan hyvä suomen kielen taito, sopeutumiskykyisyys ja työ ovat tärkeitä maahanmuuttajien elämässä. Maahanmuuttajilla on tarve sopeutua monenlaisiin asioihin suomalaisessa

yhteiskunnassa. Mammon painottaakin, että maahanmuuttajien omat voimavarat ja niiden hyödyntäminen vievät eteenpäin elämässä. (Mammon 2010, 112–114.)

Ulla Peltola ja Laura Metso ovat tutkimuksessaan selvittäneet helsinkiläisten kotoutumisvaiheen ohittaneiden maahanmuuttajien terveyden, sosiaalisen integraation ja työllistymisen edistämiseen liittyviä palveluntarpeita sekä sitä, miten palvelujärjestelmä pystyy vastaamaan näihin tarpeisiin. Lisäksi he selvittivät, miten voidaan tukea maahanmuuttajien valmiuksia käyttää olemassa olevia julkisia palveluja, miten heitä voitaisiin palvella paremmin ja ilmeneekö tarpeita kehittää heille uusia palveluja. Tutkimuksessa olivat nousseet esiin toimivien mielenterveyspalvelujen puute, isojen perheiden äitien ja yksinhuoltajien vaikea asema, luku- ja kirjoitustaidottomilta ja oppimisvaikeuksia omaavien puutteelliset palvelut sekä työllistymisen tukemiseen puuttuvat yksilölliset sekä työnhakijoille kuin työnantajillekin suunnatut palvelut. Tutkimuksessa oli myös havaittu, että kuntoutuspalveluihin ohjaaminen oli ollut erittäin vähäistä. Tutkimusta varten oli haastateltu Helsingin kaupungin sosiaaliviraston, Helsingin työvoimatoimiston, Helsingin työvoiman palvelukeskuksen ja joidenkin Helsingissä toimivien järjestöjen johtajia ja työntekijöitä. (Peltola & Metso 2008, 3, 120.)

4 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Tutkimuksen tavoitteena oli kartoittaa Porvoon maahanmuuttajapalveluiden nivelvaiheessa olevien pakolaisasiakkaiden omaa kokemusta kotoutumisestaan, heidän siirtymässä yleisten sosiaalipalveluiden piiriin. Tässä tapauksessa nivelvaiheella tarkoitetaan vaihetta, jolloin maahanmuuttaja on asunut Suomessa 3–5 vuotta ja siirtyy maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudesta yleisiin sosiaalipalveluihin, kuten lapsi- ja perhetyön ja aikuissosiaalityön palveluihin. Tarkoituksena oli selvittää muun muassa sitä, mitä asioita he olivat oppineet Suomessa olon aikana ja missä asioissa he tarvitsevat vielä tukea. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää haastateltavien omaa kokemusta kotoutumisestaan, sekä siitä, mikä kotoutumisessa on ollut helpointa/vaikeinta. Tarkoituksena oli myös kartoittaa vanhempien arvioiden avulla heidän lastensa kotoutumisen edistymistä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tuottaa Porvoon maahanmuuttaja palveluiden käyttöön asiakkaiden omaan kokemukseen perustuvaa tietoa, jonka avulla maahanmuuttajapalvelut voivat jatkossa kehittää kotouttamistyötään.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Miten asiakkaat kokevat kotoutuneensa?
- Jos asiakkaalla on lapsia, miten hän kokee lapsen/lasten kotoutuneen?
- Millaista tukea asiakkaat arvioivat tarvitsevansa tällä hetkellä/tulevaisuudessa?

Pakolaiset siirtyvät vastaanotto- ja kotouttamispalveluista niin kutsuttuihin normaali- ja aluepalveluihin yleensä kotoutumisajan eli kolmen vuoden kuluttua maahan saapumisesta. Turtiaisen (2013, 202) mukaan monet ovat tässä vaiheessa jo hyvää vauhtia orientoitumassa uuteen yhteiskuntaan, eikä erityisiä kotouttamistoimia enää tarvita. Joissain tapauksissa kolmessa vuodessa on kuitenkin vasta päästy kotoutumisen alkuun, jolloin viranomaisten apu on vielä keskeisessä asemassa. Näissä tapauksissa maahanmuuttaja tarvitsee arjessaan riittävästi tukea selviytyäkseen. Tavoitteena kuitenkin on, että maahanmuuttajasta tulee oman elämänsä aloitteellinen toimija ja kunnan palveluja tarvitsemaan hän osaisi myös niitä käyttää.

Kuten edellä mainittiin, jotkut asiakkaista ovat päässeet kolmessa vuodessa vasta kotoutumisen alkuun. Tämä tarkoittaa sitä, että kun virallinen kotouttamisaika 3-5 vuotta on

mennyt, monet tarvitsevat vielä yleisten sosiaalipalveluiden tukea. Tämän tutkimuksen avulla oli tarkoitus myös tuottaa tietoa lapsi- ja perhepalveluiden sekä aikuissosiaalityön käyttöön, jotta heillä olisi selkeämpi kuva heille tulevien asiakkaiden taustoista ja tuen tarpeesta.

5 AINEISTON KERUU JA ANALYYSIMENETELMÄT

Toteutin tutkimuksen kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yleisesti voidaan todeta, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään löytämään tai paljastamaan tosiasioita pikemminkin kuin todentamaan jo olemassa olevia väittämiä. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan myös metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja mielipiteet pääsevät esille. Tällaisia metodeja ovat esimerkiksi teemahaastattelu, osallistuva havainnointi ja ryhmähaastattelut. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161–164.)

Haastattelin Porvoon maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakkaita, jotka olivat lähtöisin Kongosta, Myanmarista ja Irakista. Haastateltavia oli yhteensä 12. Haastateltavat olivat Porvoon maahanmuuttajapalveluiden nivelvaiheessa olevia asiakkaita, jotka olivat asuneet Suomessa 3–5 vuotta. He olivat edelleen maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudessa ja pian siirtymässä yleisten sosiaalipalveluiden piiriin. Haastateltavani olivat asuneet Suomessa keskimäärin noin neljä vuotta. Olin rajannut tutkimukseni koskemaan nivelvaiheessa olevia asiakkaita, joten maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijä kutsui nämä, sillä hetkellä nivelvaiheessa ovat asiakkaat haastatteluihin. Valintaperusteena oli myös se, että haastateltavilla oli lapsia, jotta pystyin haastatteluissa kartoittamaan lasten kotoutumiseen liittyviä kysymyksiä. Sosiaalityöntekijä tilasi myös tulkit etukäteen haastatteluihin. Maalis-huhtikuussa ei ollut paljon kriteerit täyttäviä siirtymävaiheessa olevia asiakkaita, mutta olen tyytyväinen, että haastateltavia löytyi kuitenkin 12 henkilöä.

Toteutin haastattelut Työyhteisöt ja kehittäminen -opintojakson harjoittelun loppuvaiheessa. Haastattelut toteutettiin Porvoon maahanmuuttajapalveluiden tiloissa maaliskuussa 2013. Kaikki kutsutut asiakkaat saapuivat haastatteluihin. Haastatteluja ei nauhoitettu. Haastattelin heitä ja kirjasin samalla heidän vastauksensa ylös kysymyslomakkeisiin. Tein myös tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä haastateltaville. Paikalla oli myös tulkki, lukuun ottamatta kahta haastattelutilannetta, joissa asiakkaat olivat saavuttaneet jo niin hyvän suomen kielen taidon, etteivät tarvinneet tulkkia haastattelussa.

Kotoutumisenseurantalomakkeen kysymykset oli ryhmitelty teemoittain. Suunnittelin kotoutumista kartoittavat kysymyslomakkeet yhteistyössä maahanmuuttajapalveluiden työntekijöiden kanssa Työyhteisöt ja kehittäminen -opintojakson harjoittelun aikana. Kysymyksiä suunnitellessamme pyrimme ottamaan huomioon mahdollisimman laajasti kaikki kotoutumiseen liittyvät teemat. Kysymysten avulla pyrin kartoittamaan asiakkaiden kotoutumista, arjessa selviytymistä, rasismi- ja syrjintäkokemuksia, yhteiskunta- ja palvelujärjestelmätietoutta, lasten kotoutumista, kielikoulutusta, harrastuksia, kotoutumista helpottaneita/vaikeuttaneita tekijöitä sekä asiakkaiden onnistumisen kokemuksia ja vahvuuksia.

Osaan kysymyksistä oli mahdollisuus vastata valitsemalla valmiista vastausvaihtoehdoista sopivan vaihtoehdon (kyllä/ei). Näissäkin kohdissa oli kuitenkin mahdollisuus lisätä tarkennuksia. Tämä oli siis eräänlainen strukturoidun kysymyksen ja avoimen kysymyksen välimuoto. Valmiiden vastausvaihtoehtojen jälkeen lomakkeissa oli myös avoimia kysymyksiä. Avoimien kysymysten avulla oli mahdollista saada esiin näkökulmia, joita ei ollut etukäteen osannut ajatella. (ks. Hirsjärvi ym. 2013, 199.) Käytin haastatteluissa kotoutumisenseurantalomakkeiden asiakkuuden loppuvaiheeseen suunnattuja kysymyksiä.

Hirsjärven ym. (2013, 232–233) mukaan laadullisen aineiston analyysissä on keskeistä luokittelujen tekeminen. Lukijoille tulisi kertoa luokittelun syntymisestä ja niiden perusteista.

Aloitin aineiston analysoinnin ensin lukemalla huolellisesti kaikki kysymyslomakkeet. Tämän jälkeen luokittelin kysymykset omiksi teemoikseen. Teemoja olivat muun muassa taustatiedot, arjen taidot, yhteiskunta- ja palvelujärjestelmätietous, vastaajien kotoutumisen kokemukset, heidän lastensa kotoutuminen ja tuen tarve. Teemoittelu noudatti pääosin lomakkeessa olleiden kysymysten teemoittelu. Kirjoitin tietokoneella jokaisen erillisen teeman alle haastateltujen aihealueeseen liittyneet vastaukset. Puhtaaksi kirjoitettua teemoittelun mukaista tekstiä tuli yhteensä 12 A4-sivua. Kun puhtaaksikirjoitus työ oli tehty, luin vastaukset useaan kertaan ja tein tekstiin merkintöjä erivärisillä tussilla. Tällä tavoin yleiskuva alkoi selkiytyä ja tekstin vastauksista alkoi hahmottua tiettyjä yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia, joka mahdollisti tulkintojen ja johtopäätösten tekemisen.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Taustatiedot ja koulutustaso

Haastateltavina oli Porvoon maahanmuuttajapalveluiden pakolaisasiakkaita, jotka olivat lähtöisin Kongosta, Myanmarista ja Irakista. Haastateltavia oli yhteensä 12, naisia seitsemän ja miehiä viisi. Vastaajien keski-ikä oli noin 46 vuotta ja he olivat asuneet Suomessa keskimäärin neljä vuotta. Haastateltavissa oli neljä pariskuntaa ja yksi asumerossa elävä pari sekä kaksi yksinhuoltajaa. Haastateltavilla oli keskimäärin kolme lasta. Puolet haastatelluista oli luku- ja kirjoitustaidottomia Suomeen tullessaan. Lopuilla oli taustalla perusopintoja ja osalla heistä myös ammatillista koulutusta. Yksi haastatelluista oli aloittanut kotimaassaan yliopisto-opinnot, jotka olivat keskeytyneet. Haastateltavista puolella oli kokemusta maanviljelyyn liittyvistä töistä kotimaassaan. Joukossa oli myös mekaanikkona, kotirouvana, parturi-kampaajana, hoitoapulaisena, kotiapulaisena ja varastomiehenä työskennelleitä.

6.2 Arjen taidot

Suurella osalla haastatelluista oli vaikeuksia aikojen varaamisessa, postin asiasisällön ymmärtämisessä ja erilaisten hakemuslomakkeiden täyttämässä. Tuen tarve näissä asioissa oli hyvin suurta. Näissä tilanteissa monet haastatelluista kertoivat tuovansa postia maahanmuuttajapalveluiden omankieliseen päivystykseen, jossa postin asiasisältö käännetään heille. Myös erilaisten hakemusten, kuten Kelan ja TE -toimiston lomakkeiden ja toimeentulotukihakemuksen täyttämässä avusti usein maahanmuuttopalveluiden omankielinen avustaja. Apua kysyttiin myös kurssilla opettajalta ja kurssikavereilta. Osa haastateltavista kertoi, että myös pidemmälle suomenkielen opiskelussa edenneet sukulaiset auttoivat heitä.

Tarvitsen apua aikojen varaamisessa. Sukulaiset auttavat postin asiasisällön kääntämisessä. Sukulaiset auttavat myös Kelan ja TE- toimiston lomakkeiden kanssa. Osaan hakea toimeentulotukea jatkohakemuslomakkeella (Haastateltava 7.)

Aikojen varaamisessa auttaa mamupalveluiden avustaja. Jos en ymmärrä jotain postin asiasisältöä, tuon omankieliseen päivystykseen postia käännettäväksi. Mamupalveluiden avustaja auttaa myös kelan ja TE-toimiston lomakkeiden kanssa sekä laskujen maksamisessa verkkopankissa. (Haastateltava 12.)

Jos maahanmuuttaja ei selviydy asioinnista suomen tai ruotsin kielellä, on tarpeen käyttää tulkkipalveluja. Sosiaali- ja terveystieteissä sekä kotouttamista tukevissa palveluissa tulkkipalvelut ovat heille ilmaisia, niin kauan kuin he niitä tarvitsevat. Tulkin käyttöä ei tulisi vältellä, sillä tulkista on hyötyä sekä asiakkaalle, että työntekijälle. Molempipuolinen ymmärtäminen takaavat asioinnin sujuvuuden. Samalla varmistetaan niin asiakkaan kuin työntekijänkin oikeusturva. Tulkin tilaaminen on viranomaisen tehtävä. Yllättävissä hätätilanteissa voidaan käyttää puhelintulkkausta, jolloin tulkki hoitaa tulkkauksen puhelimen välityksellä. Tulkkina ei koskaan tulisi käyttää lähiomaisia eikä lapsia. Usein lapset oppivat suomen kielen nopeammin kuin vanhempansa ja saattavat joutua helposti tulkin asemaan. Se voi vääristää perheen sisäisiä suhteita ja lapsi voi joutua myös tekemisiin asioiden kanssa, jotka eivät kuulu lapsen maailmaan. (Räty 2002, 149–150.)

6.3 Kokemukset syrjinnästä ja rasismista

Suurin osa vastaajista ei ollut kohdannut Suomessa ollessaan syrjintää tai rasismia. Kahdeksan vastaajista ei ollut mielestään kohdannut ollenkaan syrjintää tai rasismia. Yksi haastatelluista mainitsi, että joistain ihmisistä näkee, etteivät he pidä hänestä, mutta mitään vakaavaa rasismia hän ei ollut kohdannut. Myös humalaisten huutelu mainittiin, mutta sitä ei pidetty mitenkään vakavana. Kaksi haastatelluista koki joutuneensa syrjinnän kohteeksi virastoissa.

Meille kerrottiin Suomeen tullessamme, että tämä on tasa-arvoinen maa. Se ei ole mielestäni toteutunut. Valtio voisi vaikuttaa enemmän näihin asioihin. Toivoisin enemmän tasa-arvoa koulutukseen, työelämään ja palveluihin. Syrjintään ja rasismiin ei törmää kadulla, vaan virastoissa, virkailijoiden taholta. (Haastateltava 11.)

En ole kohdannut rasismia muualla kuin maahanmuuttajapalveluissa asioissa. Olen kokenut itseni syrjityksi näissä palveluissa. Työntekijöillä on ollut mielestäni ristiriitaisia puheita. (Haastateltava 12.)

Jasinskaja-Lahden, Liebkindin ja Vesasen (2002, 82) rasismia ja syrjintää koskevassa tutkimuksessa käy ilmi, että maahanmuuttajien kielteisimmät kokemukset asioinnista julkisissa palveluissa liittyivät sosiaalitoimistoon ja ulkomaalaisvirastoon. Neljäsosa ulkomaalaisvirastossa ja viidesosa sosiaalitoimessa asioineista kertoi saaneensa melko huonoa tai huonoa palvelua. Melkein joka viidennellä oli samankaltaisia kokemuksia työvoimatoimiston, tulli- ja rajavartiolaitoksen ja poliisin palveluista.

Peltolan ja Metson (2008, 36–37) tutkimuksessa peruspalveluissa oikeaan paikkaan asiansa hoitamaan tullut asiakas oli saatettu ohjata muualle, usein maahanmuuttajille tarkoitettuihin erityispalveluihin. Peruspalvelut ovat muotoutuneet suomalaisten keskivertoasiakkaiden tarpeita ajatellen. Näissä palveluissa työskentelevillä on usein vahva käsitys palvelujen käyttämiseen tarvittavista tiedoista ja taidoista. He saattavat myös odottaa palvelujen asiakkaiksi tulevien maahanmuuttajien hallitsevan palvelujen käyttämisen. Työntekijöiden odotukset asiakkaiden asiointitaidoista voivat olla liian korkeita tai jopa epärealistisia. Myös pitkään maahanmuuttajien kanssa työtä tehneet haastatellut olivat kertoneet törmänneensä usein siihen, ettei maahanmuuttajien asioita ole hoidettu aina yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti.

Peltolan ja Metson (2008, 39) tutkimuksessa oli käynyt ilmi, että heikon suomen kielen taidon omaavat maahanmuuttajat kokevat asioiden kirjallisen hoitamisen hankalaksi ja he myös pitävät järjestelmää byrokraattisena. He kokevat helposti myös tulleen epäoikeudenmukaisesti kohdelluiksi, jos ovat saaneet asiaansa kielteisen päätöksen, eivätkä ymmärrä päätöksen taustalla olleita perusteita.

6.4 Tietämys suomalaisesta palvelujärjestelmästä

Kun haastateltavilta kysyttiin heidän arviotaan siitä, onko heillä riittävät tiedot yhteiskunnan jäsenenä olemisesta ja tarvitsevatko he mielestään lisää tietoa suomalaisesta palvelujärjestelmästä, vastauksissa korostui suuri tiedon halu. Kolme vastaajista arvioi, että heillä on riittävät tiedot näissä asioissa. Loput olivat sitä mieltä, että tiedot näistä asioista eivät ole läheskään riittäviä. Vastauksissa korostui voimakas halu tietää enemmän omista oikeuksista ja velvollisuuksista. Lisäksi verotukseen ja äänestämiseen liittyvät asiat kiinnostivat monia.

Kaipaen lisää tietoa. Kukaan ei ole kertonut näistä asioista mitään. Kaipaen tietoa kaikesta mahdollisesta tähän liittyvästä. (Haastateltava 3.)

Kiinnostaisi tietää enemmän. En ole koskaan äänestänyt. (Haastateltava 5.)

En ole saanut mielestäni tarpeeksi tietoa. Haluaisin kyllä tietää enemmän. Se mitä meille pakolaisleirillä kerrottiin, ei ole mielestäni toteutunut. Asioissa on paljon ristiriitaisuuksia. (Haastateltava 11.)

Suomalainen palvelujärjestelmä nähtiin yleisesti vaikeana hahmottaa ja ymmärtää. Tämän nähtiin johtuvan myös huonosta suomen kielen taidosta. Erityisesti yksinhuoltajien vastauksissa korostui tiedon halu lapsiin liittyvistä palveluista. Tietoa kaivattiin esimerkiksi siitä, kenen puoleen kääntyä jos itse sairastuu ja tarvitsee lastenhoitoapua.

Tarvitsisin enemmän tietoa, esimerkiksi siitä, mistä voi saada apua, jos sairastun. Kuka hoitaa silloin lapsia? Tämä on iso ongelma. (Haastateltava 4.)

En tiedä tarpeeksi näistä asioista. Haluaisin tietää enemmän. Mitä enemmän on tietoa asioista, sen helpompi elää. (Haastateltava 11.)

Monet maahanmuuttajapalveluiden asiakkaista ovat kotoisin hyvin erilaisista yhteiskunnista, joissa ei ole välttämättä ollut ollenkaan vastaavan kaltaisia julkisia palveluja kuin Suomessa (Söderling & Alitolppa-Niitamo 2005, 107). Voi olla, ettei sosiaaliturvaa ole ollut lainkaan ja terveydenhuolto on eri tavoin järjestetty kuin Suomessa. Peltolan ja Metson (2008, 54–55) tutkimuksessa haastatellut pitivät palvelujärjestelmää monimutkaisena ja byrokraattisena sekä vaikeana hahmottaa. He toivat myös esiin, että myös syntyperäisillä suomalaisilla ja jopa työntekijöillä on vaikeuksia hahmottaa palvelujärjestelmää. Ongelma korostuu maahanmuuttajien kohdalla, jotka eivät tunne järjestelmää, eikä heillä ole myöskään aina asiointiin tarvittavia tietoja ja taitoja. Erityisiä haasteita Suomeen muuttaneille pakolaisvanhemmille voi aiheuttaa myös perheelle suunnattujen palveluiden löytäminen ja niiden toiminnan sekä tavoitteiden ymmärtäminen (Kuittinen & Isosävi 2013, 85).

6.5 Lasten kotoutuminen ja harrastukset

Lähes jokaisessa haastatteluissa kävi ilmi, että vanhempien kokemus lastensa kotoutumisesta oli hyvin myönteinen. Haastateltavien lasten ikäjakauma oli 4–20 vuotta. Suurin osa vastaajista kertoi, että lapset viihtyivät hyvin Suomessa ja olivat oikein hyvin kotoutuneet. Lähes kaikki toivat haastatteluissa esille, että lapset puhuvat hyvää suomen kieltä ja sen lisäksi myös äidinkieltään. Haastatelluiden lapsilla oli myös monenlaisia harrastuksia. Mainittuja harrastuksia olivat jalkapallo, tanssi, musiikki, luistelu, piirtäminen, elokuvien katselu, autoilla leikkiminen, tietokoneella pelaaminen ja judo. Yksi haastatelluista kertoi, että hänen nuorimmalla lapsella oli ollut ongelmia suomen kielen oppimisen kanssa, mutta hän oli nyt pienemmässä erityistuetussa ryhmässä, jossa opiskelu sujui paremmin.

Lapset viihtyvät Suomessa ja käyvät koulua. Lapset puhuvat myös tosi hyvin suomea. 4 -vuotias on käynyt kuitenkin puheterapiassa, koska ei uskalla puhua suomea. Hän puhuu kuitenkin äidinkieltään. Vanhin tytär harrastaa tietokoneella pelaamista samoin kuin vanhempi poikakin. 4 -vuotias pitää autoilla leikkimisestä. (Haastateltava 10.)

Lapset ovat kotoutuneet hyvin, heillä on paljon kavereita, ovat iloisia lapsia. He ovat oppineet hyvin suomen kieltä. Nuorempi ei ole oppinut niin hyvin, koska on joutunut vaihtamaan hoitopaikkaa niin usein. Vanhempi lapsi harrastaa tanssia. Nuorempi haluaisi sirkuskouluun. (Haastateltava 3.)

Lasten suomen kielen oppiminen on sujunut erinomaisesti. Poika harrastaa jalkapalloa paikallisessa seurassa ja tytär opiskelee Helsingissä. (Haastateltava 1.)

Maahanmuuttajalapsen joutuvat tasapainoilemaan lähtömaan ja suomalaisen kulttuurin välillä. Myös maahanmuuttajaperheeseen Suomessa syntynyt lapsi elää kahden kulttuurin vaikutuspiirissä. Erityisesti pakolaisperhe on mahdollisesti kokenut niin kovia, että on vaarana, ettei perheellä ole lapsen tukemiseen riittäviä resursseja. Suomessa maahanmuuttajaperheet eivät voi ongelmia kohdatessaan tukeutua perheen ja suvun sosiaaliseen tukeen ja kontrolliin, siten kuin kotimaassaan. Myös suomalainen yksilökeskeisyys ja etenkin lasten ja nuorten varhainen itsenäisyys voivat hämmäntää yhteisöllisemmästä kulttuurista tulleita perheitä. (Räty 2002, 163–164.)

Alitolppa-Niitamon ja Leinosen (2013, 103) mukaan lasten ja nuorten kotoutumisen ja suotuisan kehityksen tukemisessa tärkeää ovat vanhempien osoittama lämpö, positiiviset käytösmallit, säännöt, tietty kontrolli ja ohjaus. Perhe ei ole kuitenkaan ainoa tuen lähde, vaan myös viihtyisä koulu, turvallinen kaveripiiri ja asuinalue sekä muut lähellä olevat aikuiset lisäävät positiivisen kehityksen mahdollisuutta. Myös terveydenhuolto, nuorisotoiminta ja harrastukset ovat vahvistavia tekijöitä.

Yleensä lasten kielitaito karttuu nopeammin kuin aikuisen. Tästä syystä olisikin tärkeää, että myös vanhemmat oppisivat suomen kieltä. On yleistä, että nuori puhuu paremmin suomea tai ruotsia kuin vanhempansa. Tämä voi vääristää perheen jäsenten välistä vastuusetelmaa ja siirtää vastuuta liikaa lapselle. Teini-ikäisten sopeutuminen uuteen kulttuuriin, samalla kun he tälle iälle tyypillisesti tekevät eroa vanhemmistaan, voi aiheuttaa ristiriitoja vanhempien, suvun ja valtaväestön edustajien, kuten koulun opettajien kanssa. Auktoriteettikonfliktit, joita on valtaväestönkin nuorilla, voivat kasvaa suuremmiksi vähemmistöryhmissä ja erityisesti pakolaisnuorten joukossa. (Schubert 2013,71.)

6.6 Kielitaito, koulutus ja työllistyminen

Haastatelluista puolet oli osallistunut Suomessa ollessaan Porvoon Edupolin luku- ja kirjoitustaidon ABC-kurssille. Useat heistä olivat tämän lisäksi osallistuneet myös muille suomen kielen kursseille. Loput vastaajista osasivat Suomeen tullessaan lukea ja kirjoittaa, ja he olivat käyneet Suomessa ollessaan noin 1–3 eri suomen kielen kurssia. Suurin osa haastatelluista arvioi suomen kielen taitonsa melko huonoksi, mutta joukossa oli myös kaksi, jotka arvioivat onnistuneensa hyvin suomen kielen opinnoissa.

Olen saanut kielikoulutusta Edupolissa ja oppinut paljon. Koko ajan menee eteenpäin. (Haastateltava 2.)

Olen käynyt kolme suomen kielen kurssia. Ensimmäinen kurssi kesti 8 kk, toinen 3 kk ja nyt on kolmas kurssi menossa. Olen joutunut aloittamaan kaiken ihan alusta, sillä olin Suomeen tullessa luku- ja kirjoitustaidoton. Kielitaito voisi olla parempi. Haluaisin myös parantaa luku- ja kirjoitustaitoani ja suomen kieltä. (Haastateltava 3.)

Olen ollut vuoden suomen kielen kurssilla Edupolissa ja se oli hyvä alku. Olen käynyt myös Mava-kurssia Point Collegessa, mutta keskeytin kurssin, koska se oli liian vaikea. Suomen kielen taitoni ei ole vielä kovin hy-

vä. Tavoitteenani on oppia suomen kieltä mahdollisimman pian, että töihin pääsy helpottuisi. (Haastateltava 11.)

Muista koulutuksista kysyttäessä yhdeksän vastasi, ettei ole osallistunut muihin koulutuksiin. Yksi haastatelluista mainitsi aloittavansa kaksi vuotta kestävä leipomoalan koulutuksen Helsingissä syksyllä 2014. Vastaajista yksi oli hakenut oppisopimuskoulutukseen, mutta ei ollut päässyt siihen. Lisäksi yksi haastatelluista oli hakenut hitsaajakoulutukseen. Muilla ei ollut juurikaan jatkokoulutussuunnitelmia. Osa halusi vielä opiskella lisää suomen kieltä ja osa piti etusijalla töihin pääsyä.

Olen hakenut hitsaajakoulutukseen, mutta en päässyt. Aion mennä TE –toimistoon kysymään mahdollisuudesta päästä opiskelemaan linja-auton kuljettajaksi. (Haastateltava 11.)

Kukaan haastatelluista ei ollut haastatteluhetkellä palkkatyössä. Yksi vastaajista oli haastatteluhetkellä puoli vuotta kestävässä työharjoittelussa koulun keittiössä. Yksi haastatelluista oli ollut TE -toimiston kautta työharjoittelussa päiväkodissa. Lisäksi yksi vastaaja oli ollut puualan yrityksessä työharjoittelussa. Tulevaisuudessa haastateltuja kiinnosti leipomossa työskentely, metallialan työt, keittiöapulaisen työt, siivoustyöt, automekaanikon työt sekä linja-autonkuljettajana ja parturi-kampaajana työskentely. Kolme vastaajista mainitsi myös tarvitsevansa apua työn hakemisessa ja työhakemuksen laatimisessa.

Olen tällä hetkellä kielikurssilla. Siivoojan ja keittiöapulaisen työt kiinnostaisivat, mutta tarvitsen apua työn hakemisessa. (Haastateltava 7.)

Linja-autonkuljettajan työt kiinnostaisivat. Olen toiveikas työnsaannin suhteen. Työnhakutaitoni ovat melko hyvät ja olen lähettänyt paljon hakemuksia. Myös ystäväni auttavat hakemusten täyttämässä. (Haastateltava 11.)

Työssä käynti merkitsee meille kaikille mahdollisuuksia parantaa elämän taloudellisia ehtoja. Työpaikka tarjoaa myös usein luontevan ympäristön solmia uusia sosiaalisia suhteita. Maahanmuuttajille se myös avaa näkökulmia suomalaiseen elämäntapaan, arvomaailmaan, normeihin ja yhteiskuntaan. Työllistymisellä on siis monia kotoutumista edistäviä vaikutuksia. Sillä on myös psykososiaalisella tasolla monia yksilön omanar-

vontunteeseen, elämän hallintaan ja yhteisön arvostukseen vahvasti liittyviä tekijöitä. Maahanmuuttajat kohtaavat kuitenkin työn saamisessa monia esteitä. Taustalla voivat olla esimerkiksi rakenteelliset syyt, työnantajien ennakkoluulot, puutteellinen kielitaito tai vaaditun koulutuksen tai ammattitaidon puute. Työpaikat löytyvät usein epävirallisten kanavien, kuten tuttavien ja suhteiden kautta. Monissa tapauksissa maahanmuuttajilla ei ole kuitenkaan näiden kanavien edellyttämää sosiaalista verkostoa. Monet maahanmuuttajat yrittävätkin parantaa työllistymismahdollisuuksiaan opiskelun kautta. (Alitolppa-Niitamo 2005, 39–40.)

Aikuisen pakolaisen perspektiivistä oman identiteetin menetys uuteen maahan tullessa on yksi vaikuttavimmista elämänmuutoksista. Uudessa maassa oma tausta, osaaminen, koulutus ja ammatti-identiteetti katoavat helposti ja muuttuvat jopa merkityksettömiksi jos näillä seikoilla ei ole arvoa uudessa asuinpaikassa. Usein korkeasti koulutettukaan pakolainen ei pysty hyödyntämään omaa osaamistaan uudessa kotimaassaan. Joissain tapauksissa voidaan tarvita runsasta lisäkoulutusta tai kokonaan uutta ammattikoulutusta. Työnsaannin vaikeudet vaikuttavat myös taloudelliseen tilanteeseen. Taloudelliset ongelmat voivat olla pitkäaikaisia, vaikka pakolainen saakin Suomessa elämiseensä taloudellista tukea. Ongelmia voi lisätä myös se, että usein pakolaiset yrittävät tukea taloudellisesti kotimaassa asuvia sukulaisiaan lähettämällä heille rahaa. (Schubert 2013, 69.)

6.7 Sosiaaliset verkostot ja harrastukset

Suurimmalla osalla haastatelluista oli niin suomalaisia kuin maahanmuuttajaystäviäkin. Viidellä haastatelluista oli vain omaan kulttuuritaustaan kuuluvia tai muita maahanmuuttajia ystävänä. Suurin osa vastanneista kertoi tutustuneensa uusiin ihmisiin kursseilla. Osa koki, että huono suomen kielen taito on ollut suurena esteenä suomalaisiin tutustumisessa, mutta joukossa oli myös niitä, joiden mielestä heidän oli helppoa tutustua muihin ihmisiin.

Minulla on sekä suomalaisia, että maahanmuuttajia ystävinä. Esimerkiksi suomalainen ystävä on auttanut auton korjaamisessa. (Haastateltava 1.)

Suomalaisia ystäviä ei ole. Maahanmuuttajaystäviä on, joihin olen tutustunut koulussa. Suomalaisiin tutustuminen ei ole helppoa, johtuen huonosta

suomen kielen taidostani. Odotan mieluummin, että joku kysyy ensin jotain. (Haastateltava 3.)

Minulla ei ole Porvoossa muita ystäviä, kuin yksi tuttavaperhe. Helsingissä ja Espoossa on enemmän ystäviä. Ei ole kovin helppoa tutustua uusiin ihmisiin, erityisesti kielen vuoksi. (Haastateltava 12.)

Perhoniemen ja Jasinskaja-Lahden tutkimuksessa (2006, 61–62) selvitettiin haastateltujen maahanmuuttajien sosiaalisia verkostoja ja sitä, kuinka paljon maahanmuuttajat kokevat saavansa muilta ihmisiltä tukea. Haastatellut ilmoittivat saavansa eniten sosiaalista tukea puolisoiltaan tai elämäkumppaneiltaan. Toiseksi eniten tukea saatiin sukulaisilta ja oman etniseen ryhmään kuuluvilta ystäviltä. Suomalaisilta ystäviltä saatiin tukea ja apua neuvoja vaativissa työ- ja arkielämän ongelmissa. Omaan etniseen ryhmään kuuluvilta he olivat saaneet sosiaalista tukea enemmän henkilökohtaisiin ongelmiin kuin arjen tai työn ongelmiin.

Lähes kaikilla vastanneista oli joitakin harrastuksia. Naisten vastauksissa korostuivat kotiin liittyvät askareet, jotka koettiin mielekkäiksi, kuten ruuan laitto, leipominen ompelu, käsityöt ja siivoaminen. Osa piti myös kirpputoreilla kiertelystä ja lasten kanssa ulkoilusta. Osa naisista oli kokeillut uimista ja jotkut olivat kiinnostuneita jumppaharrastuksen aloittamisesta. Miesten harrastuksista nousivat esille elokuvien katsominen, uiminen, kalastaminen, jalkapallo, lentopallo, pyöräily, kävely, juokseminen ja tiedon hankinta Internetistä ja sosiaalinen media, kuten Facebook.

Tykkään käydä kurssilla, siivota, tehdä ruokaa ja katsoa lasten kanssa televisiota. Pidän myös ostoksilla käymisestä lasten kanssa. (Haastateltava 9.)

Harrastan uimista, kalastusta, jalkapalloa ja lentopalloa. Luistelu kiinnostaisi myös. (Haastateltava 8.)

6.8 Kokemus omasta kotoutumisesta ja tuen tarpeesta

Kaikissa vastauksissa nousi esille suomen kielen oppimisen vaikeus. Jotkut haastatelluista olivat jopa sitä mieltä, ettei kotoutumisessa mikään ole ollut helppoa. Erityisesti alussa monet vastaajista olivat kokeneet, että lähes kaikki on vaikeaa; kielen ymmärtäminen, kaupassa asiointi kuin säänmukaisesti pukeutuminenkin. Vastaajat kokivat kui-

tenkin, että Suomi on turvallinen maa ja se on auttanut kotoutumisessa. Ympäristössä liikkuminen ja kaupassa asioiminen koettiin nykyhetkellä helpoimpana, mutta useimmat kokivat vielä suomen kielen oppimisen ongelmalliseksi. Suurimpia vaikeuksia kotoutumisessa oli ollut Suomeen luku- ja kirjoitustaidottomina tulleilla.

Alussa kaikki oli vaikeaa. Nyt ymmärrän mitä ihmiset puhuu. Ei nyt vaikea. Elämä ei ole vaikea Suomessa. (Haastateltava 2.)

Kaikki on ollut hyvin vaikeaa lukutaidottomuuden vuoksi. Suomen kieli on vaikeaa. Lasten kanssa puhun omaa äidinkieltäni. Toivon, että lapset säilyttäisivät äidinkielen taidon suomen kielen rinnalla. (Haastateltava 3.)

Minun on helppo tutustua uusiin ihmisiin ja osaan myös varata itsenäisesti aikoja sekä viedä lapset lääkäriin. Yritän myös säilyttää omaa kieltä ja kulttuuria. Puhun lapsille äidinkieltäni, mutta lapset vastaavat suomeksi. Alussa oli vaikeaa yksin kauppaan meneminen ja säänmukaisesti pukeutuminen. Nyt kaupungilla liikkuminen ja koulun käynti tuntuvat helpoilta. (Haastateltava 4.)

Suomen kielen taito nähtiin tärkeänä tekijänä kotoutumisprosessissa etenemiselle ja työn saannille. Osa koki, että kotoutumisessa olivat tukeneet erityisesti hyvä kielikoulutus, maahanmuuttajapalveluiden sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä sekä yksikön omankieliset kulttuuriavustajat. Myös lasten ja muiden sukulaisten rooli nähtiin tärkeänä kotoutumisen edistymisessä.

Suomi on turvallinen paikka. Vaikeinta on ollut kielen oppiminen. Kotimaasta on traumaattisia kokemuksia ja on helpottavaa, että Suomessa on turvallista ja tukea saa jos tarvitsee. (Haastateltava 9.)

Vaikeinta on ollut kielen oppiminen. Oikeastaan mitään helppoa ei ole ollut. Kieli on avain kotoutumiseen, se helpottaa tiedonhankinnassa, työn saannissa ja yleensäkin elämässä. (Haastateltava 11.)

Kotoutumisessa minua ovat auttaneet maahanmuuttajapalveluiden henkilökunta ja suomalainen naapurin nainen. Naapuri auttoi kodinhoitoon liittyvissä asioissa; siivoamisessa, pyykkihuollossa ja ruuan laitossa. (Haastateltava 4.)

Suurin osa haastatelluista koki tarvitsevansa tulkkipalveluita vielä jatkossakin. Lähes kaikissa haastatteluissa nousi esille tuen tarve lääkäriaikojen varaamisessa ja lääkärissä

asioinnissa. Apua toivottiin myös työn hakuun liittyvissä asioissa. Omankielisen avustajan palvelut koettiin tärkeiksi, kuten postin asiasisällön kääntäminen omalle kielelle ja apu hakemusten täyttämässä. Lasten kasvatukseen ja harrastuksiin toivottiin myös tukea.

Koen tarvitsevani tukea lapsiin liittyvissä asioissa, kuten lasten hoidossa ja kasvatukseen liittyvissä asioissa (Haastateltava 4).

Tarvitsen apua vielä monissa asioissa, erityisesti lääkäriaikojen varaamisessa. Tarvitsen myös tulkkia ja apua paperiasioissa, sillä sisällön ymmärtäminen ja lomakkeiden täyttäminen ovat vielä minulle vaikeita. (Haastateltava 3.)

Tulevaisuudessa koen tarvitsevani tukea kielen oppimisessa ja työn saannissa. Sen jälkeen en koe tarvitsevani enää apua. (Haastateltava 11.)

6.9 Onnistumisen kokemukset ja omat vahvuudet

Onnistumisen kokemuksia ja vahvuuksia kysyttäessä lähes kaikki nostivat esille onnistumisen lasten kasvatuksessa. Monet kokivat myös onnistuneensa omien asioiden hoidossa. Joidenkin osalta myös rohkeus tutustua muihin ihmisiin ja pyrkimys kotoutumiseen nähtiin vahvuuksina.

Haastateltavilla oli lopuksi myös mahdollisuus lisätä jotain tai kertoa terveisiä. Vastauksista kuvastui syvää kiitollisuutta, mutta myös kriittisempiä mielipiteitä.

Kiitos Suomelle, minä sain hyvän elämän! (Haastateltava 1)

Kiitos Edupolille. Kiitos että olette auttaneet! (Haastateltava 2)

Tämän yhteiskunnan pitäisi tukea enemmän maahanmuuttajia työn saannissa. Vähäisemmälläkin kielitaidolla pitäisi pystyä työllistymään, erityisesti suorittavan tason työtehtäviin. Yhteiskunnan olisi hyvä jopa velvoittaa työnantajia työllistämään enemmän maahanmuuttajia. Työ on avainasia tulevaisuuden kannalta, sillä se avaa mahdollisuudet parempaan elämään. (Haastateltava 11.)

7 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Aineistonkeruumenetelmää valitessani tulin siihen tulokseen, että henkilökohtainen haastattelu oli ainoa luotettava menetelmä. Suurin osa haastateltavista ei ollut vielä saavuttanut riittävää suomen kielen taitoa, jota esimerkiksi postikyselyn onnistunut toteuttaminen olisi edellyttänyt. Hirsjärven ym. (2013, 231–232) mukaan validius, tarkoittaa tutkimusmenetelmän tai mittarin kykyä mitata juuri sitä, mitä on ollut tarkoituskin. Mittarit ja menetelmät eivät vastaa aina sitä, mitä tutkija kuvittelee tutkivansa. Esimerkiksi kysymyslomakkeiden kysymyksiin voidaan saada vastaukset, mutta vastaajat ovat voineet käsittää kysymykset väärin.

Tutkimuksen validiuteen vaikutti vahvasti se, että pystyin haastattelutilanteissa tarkentamaan kysymyksiä ja avaamaan kysymyksiin liittyneitä käsitteitä, jos ne eivät olleet ennestään tuttuja haastateltaville. Esimerkiksi kysyessäni haastateltavien arvioita heidän omasta ja lastensa kotoutumisesta, kerroin kaikissa haastattelutilanteissa, mitä kotoutuminen tarkoittaa. Kerroin sen tarkoittavan sitä, että maahanmuuttaja tutustuu ja sopeutuu suomalaiseen yhteiskuntaan ja tuntee olevansa suomalaisen yhteiskunnan tervetullut ja yhdenvertainen jäsen. Toin myös esille, että kotoutumisen kannalta on tärkeää, että maahanmuuttaja tietää, miten asioita hoidetaan Suomessa. Kerroin myös, että kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja oppii suomea tai ruotsia ja voi osallistua työelämään ja muuhun yhteiskunnan toimintaan. Lopuksi kerroin, että kotoutumisessa on myös tärkeää maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin säilyttäminen. Tämän kotoutumiseen liittyvän kysymyksen lisäksi esitin aiheeseen liittyvän jatkokysymyksen, jonka tarkoituksena oli kartoittaa haastateltavien kotoutumista helpottaneita ja vaikeuttaneita tekijöitä.

Noudatin tutkimuksen kaikissa vaiheissa tarkkuutta ja huolellisuutta. Haastattelutilanteissa pyrin asiakkaiden/vastaajien kunnioittamiseen, tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen ja oikeudenmukaisuuteen. Pyrin luomaan haastatteluihin vapautuneen ilmapiirin ja kerroin haastatelluille, että heidän mielipiteensä ja kokemuksensa ovat tärkeitä maahanmuuttajapalveluiden työn kehittämisessä. Rauhalan & Virokannaksen mukaan (2011, 238) vastavuoroinen välittäminen ja ymmärrys tutkittavien ja tutkijan välillä syntyvät emotionaalisella tasolla, eivät muodollisessa yksimielisyydessä. Heidän mukaansa tutkimukseen osallistuvien kanssa tulisikin käydä ei-hierarkkista dialogia siinä kontekstissa, jossa tutkimusta tehdään.

Kymmenessä haastattelussa oli mukana tulkki, joka käänsi kysymykseni haastateltaville heidän äidinkielelleen. Haastateltavien vastaukset hän käänsi minulle suomeksi. Tämä oli mielestäni tutkimuksen reliaabeliutta eli luotettavuutta lisäävä tekijä, sillä kaikki tulkit olivat mielestäni hyvin ammattitaitoisia ja haastateltavat pystyivät ilmaisemaan mielipiteensä vapautuneesti omalla äidinkielellään. Kaksi haastattelua toteutettiin suomen kielellä. Haastateltavat olivat saavuttaneet jo niin hyvän suomen kielen taidon, että he eivät tarvinneet tulkkia.

Haastateltavista suurin osa oli minulle ennestään tuntemattomia. Neljä haastateltavaa olin tavannut aikaisemmin ollessani harjoitteluni aikana mukana maahanmuuttajapalveluiden päivystyksissä ja avustajana suomen kielen kursseilla. Joissain haastatteluissa olin havaitsevanani haastateltavissa pieniä vaivaantuneisuuden ja jännittyneisyyden merkkejä, vaikka haastatteluympäristö oli rauhallinen ja häiriötekijät oli pyritty minimoimaan. Luulen, että sosiaalivirasto haastattelupaikkana ei ehkä ollut paras mahdollinen. Ihanteellisinta olisi voinut olla, jos haastattelut olisi järjestetty vähemmän muodollisessa ympäristössä, kuten esimerkiksi heidän kotonaan. Kaikissa haastattelutilanteissa haastateltavat kuitenkin vapautuivat kysymysten edetessä. Toinen tekijä, joka saattoi vaikuttaa haastateltavien vastauksiin, liittyi kulttuurisiin eroihin ja asetelmiin. Kysyessäni asiakkaiden onnistumisen kokemuksia ja heidän vahvuuksiaan, huomasin, että itsensä kehuminen oli monille hyvin hankalaa. Kysymys sai osan vastaajista kainostelevaan ja heidän oli vaikea keksiä mitään vastattavaa. Lopulta kaikki kuitenkin vastasivat jotain tähän kysymykseen. Joissain kulttuureissa voi olla myös vaikea myöntää, ettei tiedä jotain asiaa. Kysyessäni asiakkaiden tietoihin ja taitoihin liittyviä kysymyksiä, on mahdollista, etteivät kaikki vastaukset olleet täysin totuudenmukaisia. Uskon kuitenkin, että haastateltavat olivat pääosin rehellisiä vastauksissaan.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnassa eettisyys merkitsee sitä, miten tutkimuksen tekijä ja ohjaaja suhtautuvat työhönsä, ongelmiin ja niihin henkilöihin joiden kanssa ja joiden elämäntilanteesta tutkimusta ja kehittämistä tehdään. Eettisten kysymyksenasettelujen tulisi näkyä läpi koko opinnäytetyöprosessin Aiheen ja metodien valintaan, työskentelelyyn, julkaisemiseen sekä soveltamiseenkin liittyä eettisiä valintoja. Tutkimusentekijän etiikan tulisi näkyä myös sopimusten noudattamisessa, kuten aikatauluissa ja tutkimuksen tai kehittämistyön sovituissa sisällöissä. Usein tutkimus- ja kehittämistyö toteutetaan sellaisessa ympäristössä, joka edellyttää erillistä lupaa. Tutkimusluvan hakemista edellytetään etenkin silloin, kun tutkija aikoo toteuttaa tutkimustaan julkisessa tai yksi-

tyisessä palveluorganisaatiossa. (Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010, 11–12.; Rauhala & Virokannas 2011, 240.)

Hain opinnäytetyölleni tutkimuslupaa tammikuussa 2014 ja se myönnettiin 3.2.2014. Olen pyrkinyt huomioimaan erilaiset eettiset kysymykset läpi opinnäytetyöprosessin. Olen ottanut eettisyyden huomioon esimerkiksi haastattelukysymyksiä laatiessani. Tarkoitukseni oli alun perin kiinnittää enemmän huomiota tutkimuksessani asiakkaiden erilaisiin akkulturaatioasenteisiin, mutta tulin siihen tulokseen, että kysymykset olisivat olleet ehkä liian yksityiskohtaisia ja tungettelevia. Haastateltaville kerroin haastattelutilanteissa opinnäytetyöstä ja sen tavoitteista sekä heidän osallistumisensa merkityksestä Porvoon maahanmuuttajapalveluiden työn kehittämiseksi. Kaikki haastatteluihin kutsutut asiakkaan saapuivat haastatteluihin ja halusivat vastata kysymyksiini, vaikka se ei heille pakollista ollutkaan. Asiakkaille informoitiin myös siitä, että heidän nimensä eivät tule näkyviin analysointivaiheessa eivätkä myöskään valmiissa työssä. Valmiista työstä ei myöskään voisi tunnistaa ketään yksittäistä vastaajaa. Kerätty aineisto säilytettiin myös turvallisessa ympäristössä ja hävitettiin analysoinnin jälkeen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen päätavoitteena oli selvittää Porvoon maahanmuuttajapalveluiden nivelvaiheessa olevien pakolaisasiakkaiden kokemusta omasta ja lastensa kotoutumisesta: mitkä tekijät ovat vaikeuttaneet ja mitkä taas helpottaneet kotoutumisprosessia. Tavoitteena oli myös kartoittaa heidän näkemystään asioita, joissa he kokevat tarvitsevänsä vielä tukea. Tutkimuksessa pyrittiin myös kartoittamaan muita kotoutumiseen vaikuttavia osa-alueita, kuten asiakkaiden arjessa selviytymistä, rasismi- ja syrjintäkokemuksia, yhteiskunta- ja palvelujärjestelmätietoutta, kielikoulutusta, työssä käyntiä, harrastuksia sekä asiakkaiden onnistumisen kokemuksia ja vahvuuksia.

Tutkimustuloksista ilmenee, että suurin osa vastaajista piti vaikeimpana kotoutumisessa suomen kielen oppimista. Tämä korostui erityisesti Suomeen luku- ja kirjoitustaidottomina tulleiden vastauksissa. Suomen kielen taitoa haastateltavat pitivät tärkeänä tekijänä kotoutumisen edistymisen ja työn saannin kannalta. Joissain haastatteluissa tuotiin esille kotimaassa koetut traumaattiset kokemukset ja se, että Suomessa on turvallista asua. Turvallinen asuinympäristö nähtiin kotoutumista helpottavana tekijänä. Muina kotoutumista edistäneinä asioina nähtiin hyvä kielikoulutus, maahanmuuttajapalveluiden henkilökunnan, naapureiden ja sukulaisten tuki.

Myös Mammonin (2010, 102) tutkimuksessa suomen kielen oppiminen koettiin alkuvaiheessa vaikeaksi. Tutkimuksen mukaan ystävällisten kouluttajien ansiosta kielen opiskelua pidettiin kuitenkin myös hauskana. Työelämässä kieltä opittiin nopeammin kuin muuten. Tutkimuksessa oli myös käynyt ilmi, että elämä Suomessa koettiin kuitenkin turvalliseksi ja rauhalliseksi.

Tutkimukseni tulosten mukaan haastatelluilla oli hyvin myönteinen kuva lastensa kotoutumisesta. Vastausten mukaan lapset viihtyivät hyvin Suomessa ja olivat oppineet nopeasti puhumaan suomen kieltä. Lapset puhuivat kotonaan äidinkieltä ja äidinkielen taidon säilyttämistä pidettiin tärkeänä. Haastateltujen lapsilla oli myös monenlaisia harrastuksia. Tulosten mukaan vanhemmat kokivat onnistuneensa hyvin lasten kasvatuksessa.

Monikulttuurisen ja etnisesti tasa-arvoisen yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta tärkeimpiä kysymyksiä ovat erityisesti lasten ja nuorten kotoutuminen ja hyvinvointi. Siksi onkin tärkeää, että heidän vanhempansa ja muut aikuiset esimerkiksi harrastuksissa ja

koulussa ymmärtävät maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten tarpeita. Näitä lapsia, nuoria ja perheitä työssään kohtaavien olisikin tärkeää ymmärtää maahan muuttamiseen liittyvää psykososiaalista kriisiä, jotta he ymmärtäisivät niitä vaikeuksia, joita lapset ja vanhemmat kohtaavat uudessa yhteiskunnassa. Tämän ymmärryksen avulla heidän ohjaamisensa on helpompaa. Vaikka perhe on olennainen lapsen ja nuoren kehityksen ja kasvun ympäristö, yhteiskunnallinen laajempi ympäristö asettaa rajat ja luo mahdollisuudet turvalliseen perhe-elämään ja hyvään vanhemmuuteen. Monet kotoutujat, jotka eivät ole lähtömaassaan tottuneet yhteiskunnan ammattimaiseen apuun tai tukeen, saattavat hakea sitä uudessakin ympäristössä vain omista yhteisöistään. (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 96.; 101–102.)

Vanhempien psyykinen hyvinvointi kytkeytyy voimakkaasti myös lasten hyvinvointiin. Ruotsissa tehtyjen tutkimusten mukaan maahanmuuttajavanhempien kidutuskokemukset liittyivät lasten käyttäytymisen ja tunne-elämän ongelmiin. Lapsilla, joiden vanhempia oli kidutettu, oli enemmän traumaperäisiä oireita kuin sellaisten vanhempien lapsilla, joita ei ollut kidutettu. Hyvät perhe- ja toverisuhteet voivat toisaalta suojata traumaperäisestä stressihäiriöstä kärsivien vanhempien lapsia psyykkisiltä oireilta. Raskeatkaan kokemukset eivät kuitenkaan välttämättä ennusta ongelmia vanhemmuudessa tai vanhempien omassa voinnissa. Traumaattistenkin kokemusten jälkeen on mahdollista löytää elämään uusia, mielekkäitä puolia ja kehityssuuntia. (Schubert 2013, 91.)

Nuorisotyöttömyyden kasvu Euroopassa, koulutustarpeiden merkityksen korostuminen ja huoli nuorten ulkopuoliseksi jäämisestä suomalaisessa yhteiskunnassa ovat olleet viimeaikoina esille julkisessa keskustelussa. Maahanmuuttajanuorten elämään näyttäisi sisältyvän enemmän esimerkiksi kouluttautumiseen ja työmarkkinoille siirtymiseen liittyvää epävarmuutta kuin muilla nuorilla. Suomessa 15–29-vuotiaiden syrjäytymistä selvittäneen Pekka Myrskylän mukaan ulkomaalaistaustaiset nuoret, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä tutkintoa, ovat suuri ryhmä ulkopuolisten joukossa. Myrskylä viittaa ”ulkopuolisilla” nuoriin, jotka eivät opiskele, käy työssä eivätkä ole ilmoittautuneet työnhakijoiksi. Heistä joka neljäs on Suomessa maahanmuuttajataustainen. Myös kansainvälisten tutkimusten tulokset ovat samansuuntaisia kuin Suomessa. Yksilöllisten tekijöiden lisäksi perhetaustaan liittyvät tekijät, kuten vanhempien sosioekonominen asema, vaikuttavat maahanmuuttajataustaisten lasten koulussa suoriutumiseen. Myös nuorten sosiaaliset ympäristöt vapaa-ajalla ja koulussa vaikuttavat osaltaan koulumenes-

tykseen ja yleensäkin nuorten hyvinvointiin. (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 97–99.)

Tutkimukseni tuloksista käy ilmi, suurella osalla haastatelluista oli vielä vaikeuksia aikojen varaamisessa, postin asiasisällön ymmärtämisessä ja hakemuslomakkeiden täyttämässä. Suurin osa haastatelluista kokee tarvitsevansa tulkkipalveluja jatkossakin. Tukea toivottiin lääkäriaikojen varaamisessa ja lääkärissä asioinnissa. Tukea toivottiin myös työnhakuun liittyvissä asioissa. Maahanmuuttajapalveluiden omankielisten avustajien palvelut koettiin tärkeiksi, ja heidän apuaan toivottiin hakemusten täyttämiseen sekä postin asiasisällön kääntämiseen omalle kielelle. Joissain vastauksissa toivottiin tukea lasten harrastuksiin ja kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että suurimmalle osalle haastatelluista suomalainen palvelujärjestelmä ja sen toiminta oli jäänyt hyvin epäselväksi. Palvelujärjestelmä nähtiin vaikeana hahmottaa ja ymmärtää. Vastauksissa korostuikin voimakas halu tietää enemmän erilaisista palveluista ja omista oikeuksista sekä velvollisuuksista. Kiinnostusta herättivät erityisesti verotukseen ja äänestämiseen liittyvät asiat.

Porvoo maahanmuuttajapalveluiden omankieliset päivystykset näyttäytyivät tutkimuksen mukaan erittäin tärkeänä palveluna usealle haastatellulle. Heillä on mahdollisuus käyttää näitä omakielisiä palveluita vielä senkin jälkeen, kun he ovat siirtyneet maahanmuuttajapalveluiden asiakkuudesta yleisiin sosiaalipalveluihin. Voi kestää vielä vuosia, että osa haastatelluista on saavuttanut sellaisen kielitaidon, että he ymmärtävät erilaisten viranomaiskirjeiden asiasisällön tai pystyvät täysin itsenäisesti täyttämään erilaisia hakemuksia.

Perhoniemen & Jasinskaja-Lahden (2006, 94) tutkimuksessa on havaittu, että maahanmuuttajien sopeutuminen ja kotoutumisen eteneminen on hidasta. Heidän mukaansa vasta noin kymmenen vuoden Suomessa asumisen jälkeen maahanmuuttajien suomen kielen taito on maahanmuuttajien omasta mielestä kehittynyt tyydyttävälle tasolle ja työllisyysmahdollisuudet parantuneet kohtalaisiksi.

Pentikäisen (2005, 238–240) mukaan pakolaiset hakevat asettumisvaiheessa omaa henkilökohtaista paikkaansa, asemaansa ja tilaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. He kotiutuvat uuteen ympäristöön ja selvittävät suhdettaan uuteen kulttuuriin ja uskontoon. Kotoutuminen käynnistyy vähitellen. Hänen tutkimustuloksensa mukaan kotiutuminen on yksilön henkilökohtainen prosessi oman paikan hakemisessa ja oman identiteetin

kokemisessa sopusoinnussa taustansa ja uuden yhteiskunnan kanssa. Myös pakolaisten verkottuminen suomalaiseen yhteiskuntaan on vaikeata, eikä syy ole vain kielitaidossa. Suomalaisen yhteiskunnan negatiivisella erottelulla vahvistetaan pakolaisten kuulumattomuutta valtaväestöön. Esimerkiksi koulutukset järjestetään usein erikseen maahanmuuttajille eikä yhdessä suomalaisille ja maahanmuuttajille. Kun maahanmuuttajat erotetaan omiksi ryhmikseen, asetetaan huomaamatta esteitä pakolaisten ja muiden maahanmuuttajien ”sisäänkäymiseen” suomalaiseen yhteiskuntaan.

Myös Porvoon maahanmuuttajatyön päällikkö Sirkka Vallan näkemyksen mukaan kaksisuuntainen kotoutuminen on haasteellista ja siinä olisikin tärkeässä asemassa suomalaisten ”vastaan tuleminen” niin, että maahanmuuttajat pääsisivät oikeasti mukaan ja sisälle suomalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajien eriytyminen on haaste. Vaikka varsinaista näkyvää rasismia ei juuri ole, maahanmuuttajat seurustelevat paljon keskenään ja suomalaisten ja maahanmuuttajien aito ja oikea kanssakäyminen on jäänyt vähäiseksi. Positiivista kuitenkin on, että Porvoossa kansalaisyhteiskunta on herännyt parin viime vuoden aikana. Ihmiset, jotka ovat aktiivisia ja toimivat kansalaisjärjestöissä, ovat alkaneet tehdä enemmän maahanmuuttajien hyväksi. Porvoossa esimerkiksi SPR, Kulturföreningen Grand, ruotsinkieliset oppilaitokset, Martat, Akateemiset naiset ja jopa puolueiden naisjärjestöt ovat aktivoituneet ja haluavat osallistua maahanmuuttajien kotouttamiseen. (Henkilökohtainen tiedonanto. 17.4.2014.)

Kotoutumisen painopisteet ovat pysyneet kutakuinkin samana vuosien varrella. Tavoitteena on töihin pääseminen ja tasa-arvoisen aseman saavuttaminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Maahanmuuttajien työllistyminen on ollut ongelma 90-luvun puolivälistä lähtien. Noususuhdanteessa 2000-luvun alkupuolella heräsi jo toivo siitä, että maahanmuuttajien työllisyys lähtisi uuteen nousuun. Mutta laskusuhdanteessa maahanmuuttajat ovat yleensä niitä, jotka kärsivät siitä ensimmäisenä. Nykyisin on vaikeaa saada uusia maahanmuuttajia työmarkkinoille. Ne, jotka ovat onnistuneet sinne jossain vaiheessa pääsemään, ovat jo vakiinnuttaneet asemansa ja he ovat lähes samassa asemassa kuin kantasuomalaisetkin. Uudet maahanmuuttajat kilpailevat suuren suomalaisten työttömien joukon kanssa vähistä työpaikoista, joita on tarjolla. Työnantajien asenteet ja maahanmuuttajien puutteellinen kielitaito vaikuttavat siihen, että heidän on todella vaikeaa päästä mukaan työelämään. Olisi tärkeää, että maahanmuuttajat oppisivat toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa. Jos maahanmuuttaja ei pääse töihin, olisi tärkeää, että hän voisi toimia tasavertaisena yhteiskunnallisessa elämässä, harrastuksissa ja saisi luo-

tua sosiaalisia verkostoja myös kantaväestöön. (Sirkka Valta, henkilökohtainen tiedonanto. 17.4.2014.)

Porvoon maahanmuuttajatyön tavoitteena on, että maahanmuuttajat oppivat elämään arkeaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja selviytyvät erilaisissa arjen tilanteissa. Monet asiakkaat tulevat niin vieraista kulttuureista, että heillä ei ole välttämättä resursseja tähdätä työmarkkinoille. Erityisen haavoittuvia ryhmiä ovat luku- ja kirjoitustaidottomat ja yksinhuoltajaäidit suurine perheineen. Heidän kohdallaan tulisi pyrkiä siihen, että he saavuttavat sellaisen kielitaidon, jolla pärjää arjessa tai, että hoitaa asioitansa vaikkapa tulkkipalveluiden välityksellä. Tärkeintä onkin, että he voivat kokea elämänsä Suomessa turvalliseksi ja että lapsilla on hyvät oltavat kasvaa ja kehittyä. On tärkeää, että seuraava sukupolvi voi varttua terveenä ja kouluttautua, jotta heillä olisi paremmat lähtökohdat elämään kuin vanhemmillaan. (Sirkka Valta, henkilökohtainen tiedonanto. 17.4.2014.)

Koska kukaan haastatelluista ei ollut palkkatöissä, kotoutumisen, kielitaidon kehittymisen ja sosiaalisten suhteiden luomisen kannalta olisi tärkeää panostaa maahanmuuttajien ja kantaväestön luonnollisen kanssakäymisen edistämiseen. Tästä hyvänä esimerkkinä Porvoossa toimii SPR:n ja Puhu minulle suomea ry:n ylläpitämä Juttukolo, jossa maahanmuuttajat, jotka kokevat tarvitsevansa harjoitusta suomen kielen puhumiseen, pääsevät keskustelemaan suomeksi Juttukolon vapaaehtoisten kanssa. Tässä yhteistyössä ovat mukana myös Porvoon maahanmuuttajapalvelut ja kansalaisopisto. Olisikin toivottavaa, että myös muut maahanmuuttajien kanssa toimivat, kuten kansalaisjärjestöt ja yhdistykset voisivat yhdistää voimansa maahanmuuttajien kanssa tehtävässä kotouttavassa työssä, sillä nykyisin tämä työ on melko pirstaloitunutta. Tulevaisuuden ihannekuvana näkisin, että Juttukolo saisi Porvoossa suuremmat tilat käyttöönsä ja saman katon alla mahdollisesti useamminkin eri yhdistykset ja järjestöt voisivat järjestää kaksisuuntaista kotoutumista edistävää toimintaa. Olisikin tärkeää, että nämä eri kansalaisyhteiskunnan toimijat, jotka tekevät työtä maahanmuuttajien parissa voisivat tehdä enemmän yhteistyötä ja siten palvella paremmin porvoolaisia maahanmuuttajia ja heidän erilaisia tarpeitaan.

On selvää, etteivät viranomaiset yksin pysty tukemaan riittävästi maahanmuuttajia heidän kotoutumisprosessissaan, joten kolmannen sektorin toimijoita tarvitaan. Porvoossa on jo käytössä jonkin verran maahanmuuttajille suunnattua tukihenkilötoimintaa, mutta

siihen voisi panostaa enemmänkin. Esimerkiksi SPR:n maahanmuuttajien ystävävälityksellä on ollut positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajien kotoutumiseen. Hurstin (2002, 91–93) mukaan ystävävälitys on tärkeää toimintaa maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Vapaaehtoisilta saatavan käytännön avun ja henkisen tuen avulla maahanmuuttajalla on mahdollisuus kokea olevansa hyväksytty ja arvostettu. Tämä vahvistaa myös tunnetta siitä, että hän kuuluu uuteen yhteiskuntaan. Ystävän avulla käsitys suomalaisesta yhteiskunnasta avartuu ja monipuolistuu kun maahanmuuttajalla on mahdollisuus osallistua sosiaaliseen elämään. Hyväksytyksi ja ymmärretyksi tuleminen on myös tärkeää psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. Psyykkinen hyvinvointi edistää myös elämänhallintaa, joka mahdollistaa paremmat edellytykset kotoutumiselle. Ystävyys maahanmuuttajan kanssa antaa myös paljon vapaaehtoisille. Ystävyys antaa vapaaehtoisille ymmärrystä omasta kulttuurista ja sen arvomaailmasta suhteessa muihin kulttuureihin ja niiden arvomaailmoihin.

Tehokas kotouttamistoiminta on kaikkien etu. Se, että erityisesti nuoret maahanmuuttajat ovat suuressa syrjäytymisvaarassa, asettaa suuria haasteita maahanmuuttajien kanssa tehtävälle kotouttamistyölle. Olisikin tärkeää, että uudet maahanmuuttajat pääsisivät mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan mahdollisimman nopeasti, eikä syrjäytyneitä ryhmiä syntyisi, sillä ongelmat siirtyvät helposti sukupolvelta toiselle. Vaikka suomalainen kotouttamispolitiikka on vahvasti työelämään suuntautunutta, hyvinvointi koostuu myös monista muistakin tekijöistä. Alitolppa-Niitamon (2007) mukaan, muutto vieraaseen maahan mullistaa monesti perheiden elämän. Monet maahanmuuttajavanhemmat kaipaavatkin tietoa, ohjausta ja tukea vanhemmuutensa oudossa suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Onneksi Suomessa on lastenneuvolan, päivähoidon ja koulun muodostama verkosto, jolla on luontevat yhteydet maahan muuttaneisiin perheisiin. Tämä verkosto voi omalta osaltaan tehdä kotouttavaa työtä tukemalla vanhemmuutta, jakamalla tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista. Näiden tahojen tulisi-kin mieltää perheiden kotoutumista tukeva työ selkeäksi osaksi toimintaansa. Perheille tulisikin tarjota erityisesti maassa olon alkuvuosina kokonaisvaltaista, perheiden tarpeiden mukaista eriytettyä ja omalla kielellä annettua tietoa, tukea ja ohjausta. Hyvinvoivat lapset ja nuoret ovat ikääntyvän Suomen paras turva. Maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret tuovat suomalaiseen yhteiskuntaan oman panoksensa, mikäli heidän ja heidän perheidensä hyvinvoinnista huolehditaan riittävällä tavalla.

Mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe voisi olla opinnäytetyössä haastattelemilleni maahanmuuttajille suunnattu seurantatutkimus. Olisi mielenkiintoista tietää, mitä mieltä he ovat omasta ja lastensa kotoutumisesta esimerkiksi kolmen vuoden kuluttua.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anne & Leinonen, Elina 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo; Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet- ja kotoudumme - Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 96–113.
- Alitolppa-Niitamo, Anne & Säävälä, Minna 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo; Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet- ja kotoudumme - Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 5–12.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Anne, Alitolppa-Niitamo, Ismo, Söderling & Stina, Fogel (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto. 37–52.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2007. Kotouttamisen on myös vahvistettava vanhemmuutta. Vieraskynä. Helsingin Sanomat 29.7.
- Handbook on Integration for policy-makers and practitioners 2010. Viitattu 13.11.2014. http://ec.europa.eu/ewsi/UDRW/images/items/docl_12892_168517401.pdf
- Heikura, Hannes 2014. Pakolaisten sijoittamisesta puuttuu yhteinen tahto. Kuntalehti 5/2014, 31.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki: Tammi.
- Hursti, Irene 2002. Ystävyyttä yli etnisten esteiden. Tutkimus SPR:n maahanmuuttajien ystävävälityksen ja neuvonnan kehittämisestä. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja B Raportteja 14. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Ihmisoikeudet.net i.a. Viitattu 7.3.2014. <http://www.ihmisoikeudet.net/index.php?page=pakolaisuuteen-liittyvia-kasitteita>

- Jasinskaja-Lahti, Inga, Liebkind, Karmela & Vesala, Tiina 2002. Rasismi ja syrjintä Suomessa. Maahanmuuttajien kokemuksia. Tampere: Gaudeamus.
- Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä 2010. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. 5. uudistettu painos. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja C. Katsauksia ja aineistoja 17. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2013. TEM raportteja 38/13. Viitattu 2.3.2014.
http://www.tem.fi/files/37758/TEMrap_38_2013_web_23102013.pdf
- Kuittinen, Saija & Isosävi, Sanna 2013. Vanhemmuus ja pienten lasten hoiva eri kulttuureissa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo; Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet- ja kotoudumme - Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 78–95.
- Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010). Viitattu 14.4.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386>
- Launikari, Mika 2013. Monikulttuurinen Euroopan unioni – ohjauspalveluiden kehittäminen kansalaisten tarpeisiin. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS- kustannus, 157–169.
- Maahanmuuttovirasto i.a. Viitattu 7.3.2014.
http://www.migri.fi/asiointi/asiakastiedotteet/1/0/suomi_valitsee_kiintiopakolaiset_unhcr_n_esityksesta
- Mammon, Reet 2010. Kolmen etnisen ryhmän kotoutumisprosessi Suomessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 4.3.2014
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25818/9789513941420.pdf?sequence=1>
- Mikkonen, Anna 2005. Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: Kokemuksia kotouttamistoiminnasta. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo; Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.) Olemme muuttaneet – Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, 53–71.
- Novitsky, Anita 2013. Vamman tai muun erityisen tuen tarpeen huomioiminen kotouttavassa työssä. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo; Stina Fågel & Minna

- Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet- ja kotoudumme - Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 162–175.
- Peltola, Ulla & Metso, Laura 2008. Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsingissä. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 79/2008. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Pentikäinen, Marja 2005. Loputtomalla matkalla. Kertomuksia pakolaisuudesta. Helsinki: Etnika Oy.
- Perhoniemi, Riku & Jasinskaja-Lahti, Inga 2006. Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 235–256.
- Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi
- Saukkonen, Pasi 2013a. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.
- Saukkonen, Pasi 2013b. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Tuomas Martikainen; Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) Muuttajat – Kansainvälinen muuttoliike ja Suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus, 81–97.
- Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo; Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet- ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry, 63–77.
- Sisäasiainministeriö/Maahanmuuttohallinto i.a. Viitattu 14.4.2014.
<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/maahanmuuttohallinto>
- Sisäministeriö 2012. Maahanmuuton kokonaiskatsaus. Viitattu 25.2.2014.
http://www.migri.fi/download/43811_43667_Maahanmuuton_tilastokatsaus2012_web.pdf?91caae8e92fbd088
- Sisäministeriö/Kotoutuminen i.a. Viitattu 20.2.2014.
<http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/kotoutuminen>
- Svaetichin, Janina 2013. Porvoon maahanmuuttajapalvelut. Sosiaalityöntekijä. Henkilökohtainen tiedonanto 12.11.

- Söderling, Ismo & Alitolppa-Niitamo, Anne 2005. Erilaisuus on samanlaisuutta - maahanmuuttajat ovat huomisen suomalaisia. Teoksessa Anne, Alitolppa-Niitamo, Ismo, Söderling & Stina, Fogel (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto. 107–110.
- Tuohinen, Petteri 2013. YK varoittaa: Eurooppaan tulevien venepakolaisten määrä on ”hälyttävä”. Helsingin Sanomat 4.10., B5.
- Turtiainen, Kati 2013. Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotouttaminen kunnissa. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 191–205
- Valta, Sirkka 2014. Porvoon maahanmuuttajapalvelut. Maahanmuuttajatyön päällikkö. Henkilökohtainen tiedonanto 17.4.
- Valtion kotouttamisohjelma 2012. Hallituksen painopisteet vuosille 2012- 2015. Viitattu 2.3.2014.
https://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf
- Väkiparta, Kaisa 2014. EU on sulkenut rajansa ja silmänsä pakolaisilta. Pääkirjoitus. Pakolainen – lehti 2/2014. Saatavissa:
<http://pakolaisapu.fi/fi/tietoa/uutiset/item/776-eu-on-sulkenut-rajansa-ja-silm%C3%A4ns%C3%A4-pakolaisilta.html>

LIITE 1. KYSYMYSLOMAKE

KOTOUTUMISEN SEURANTA/TAUSTATIEDOT

Pvm: _____

Asiakkaan nimi: _____

Syntymäaika: _____

Mies Nainen

Milloin asiakas on tullut Suomeen/Mistä?

Asiakkaan äidinkieli:

Muu kielitaito:

Millainen koulutustausta asiakkaalla on?

Millainen työhistoria/työkokemus asiakkaalla on?

Ketä muita talouteen kuuluu? (Puoliso, kotona asuvat alaikäiset lapset, muut perheenjäsenet)

ASIAKKUUDEN PÄÄTTYESSÄ:

1 Varaatko aikoja itsenäisesti esim. lääkäriin, optikolle, hammaslääkäriin?

Kyllä	En

Muuta lisättävää:

---

2 Ymmärrätkö mielestäsi riittävän hyvin sinulle saapuvan postin asiasisällön?

Kyllä	En

Muuta lisättävää:

---

3 Osaatko täyttää tärkeimmät (esim. Kelan ja TE-toimiston) lomakkeet pääosin omatoimisesti ja hakea apua oikeista paikoista?

Kyllä	En

Muuta lisättävää:

---

4 Osaatko hakea toimeentulotukea jatkohakemuslomakkeella?

Kyllä	En

Muuta lisättävää:

---

5 Oletko kohdannut Suomessa ollessasi syrjintää tai rasismia?

Kyllä	En

Muuta lisättävää:

---

6 Onko sinulla mielestäsi riittävät tiedot yhteiskunnan jäsenenä olemisesta? (Omat oikeudet ja velvollisuudet, esim. verojen maksaminen, äänioikeus yms.)

Kyllä	Ei

Muuta lisättävää:

---

7 Tarvitsetko mielestäsi lisää tietoa suomalaisesta palvelujärjestelmästä? (Esim. sosiaali- ja terveyspalveluista, mielen-terveyspalveluista yms.)

Kyllä	En

Muuta lisättävää:

---

8 Jos asiakkaalla on lapsia: Miten lapsi/lapset ovat kotoutuneet Suomeen? Miten uuden kielen oppiminen on sujunut? Onko lapsella/lapsilla jotain harrastuksia?

---

9 Millaista kielikoulutusta olet saanut Suomessa ollessasi? Millaiseksi arvioit oman suomen/ruotsin kielen taitosi? Onko sinulla kielen opiskeluun liittyviä jatkosuunnitelmia?

---

10 Oletko osallistunut johonkin muuhun koulutukseen Suomessa ollessasi? Jos olet, millaiseen koulutukseen ja mitä pidit koulutuksesta? Onko sinulla jatkokoulutus suunnitelmia?

---

11 Oletko töissä tällä hetkellä? Jos et, millaiseksi koet työnsaantimahdollisuutesi? Millaiset työt sinua kiinnostaisivat? Millaiseksi koet työnhakutaitosi?

---

12 Onko sinulla suomalaisia ja/tai omaan kulttuuriyhteisösi kuuluvia tuttavuuksia? Onko ihmisiin tutustuminen ollut helppoa?

---

13 Mitä harrastuksia sinulla on? / Mikä harrastus kiinnostaisi sinua?

---

14 Miten olet mielestäsi kotoutunut Suomeen? Mikä on ollut vaikeinta/helpointa kotoutumisprosessissa? (Kotoutuminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttaja tutustuu ja sopeutuu suomalaiseen yhteiskuntaan ja tuntee olevansa suomalaisen yhteiskunnan tervetullut ja yhdenvertainen jäsen. Kotoutumisen kannalta on tärkeää, että maahanmuuttaja tietää, miten asioita hoidetaan Suomessa. Tavoitteena on, että maahanmuuttaja oppii suomea tai ruotsia ja voi osallistua työelämään ja muuhun yhteiskunnan toimintaan. Kotoutumisessa on myös tärkeää maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin säilyttäminen.)

---

15 Mitkä asiat/Kuka/Ketkä ovat tukeneet kotoutumistasi?

---

16 Mitkä asiat ovat vaikeuttaneet kotoutumistasi?

---

17 Missä asioissa koet tarvitsevasi vielä tukea tulevaisuudessa?

---

18 Missä asioissa koet onnistuneesi parhaiten? Mitkä asiat/taidot ovat vahvuuksiasi?

---

19 Haluaisitko lisätä vielä jotain?

Kiitos vastauksistasi!

Paikka ja päiväys

Asiakkaan allekirjoitus

Työntekijän allekirjoitus